

ಒಬ್ಬ ಡಿರಿಯ ರಾಣಿ ಸತ್ತನಂತರ ಅವಳ ಕಿರಿಯ ರಾಣಿಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಮಾದೇವಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ರಾಣಿ ಮೃಲಾಳಮಹಾದೇವಿ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ತೈಲಪನ ಮಗಳು, ವಿಕ್ರಮಾಂಕನ ಮದದಿ, ಕನ್ನವಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಲವಾರು ಮಂದಿ ಸವತಿಯರ ಸಂಗಡ ಬಾಳುತ್ತೇ ಕೀರು ಆಲೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಹಾಳಾಗುವ ಬದಲು ಈ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಾಜಜಪತ್ರಿ ಕನ್ನವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಂಡಲೇಶ್ವರಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯದ ತಾಂತಿಗೆ ತಾರಣ ಖೂತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಯುದ್ಧನಿಲುಗಡಗಾಗಿ ವಿಕ್ರಮಾಂಕನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ, ನಿಷ್ಕಾರ್ಥ ಜೀವನ ಕೂಕೆಯಾದು. ಧರ್ಮರಕ್ಷಿತ್ಯಾಗಿ, ಆತ್ಮದರ್ಶನ ತತ್ವವ ಸ್ವರೂಪ, ದಿವ್ಯ ರಾಜಿಯಾಗಿ.

ಶ್ರೀಭುವನಮಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಏರಪೆಮಾರ್ಡಿ ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ್ವಾಗ ರಾಣಿ ಮೃಲಾಳದೇವಿ ಕನ್ನವಳಿಯಾದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಸ್ವಾತಿ ಅನವರತ ಪರಮಕಲ್ಯಾಣಾಭ್ಯುದಯ ಸಹಸ್ರ ಘಲಭೋಗಭಾಗಿನಿ, ದ್ವಿತೀಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಮಾನೆ, ಕಳ ಹಂಸಮಾನೆ, ಸರಲಿಕಾಲ ಸರಸ್ವತಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪಾರ್ವತಿ, ಪರಿವಾರ ಸಮುದ್ರರಜ್, ಧೂತ್ರೀಜನ ರಣ್ಣಮಣಿ, ಸಾಹಸ ವಿದ್ಯಾಧರಿ, ಸಕಳಕಳಾವತಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಶ್ರೀಭುವನಮಲ್ಲಿ ವಿಶಾಳವ್ಯಕ್ಷಾಳವಾಸಿನಿ, ಯವೈ ಪಟ್ಟ ಮಹಾದೇವಿಯರು ಕನ್ನವಳಿಯ ಅಳಿವ್ಯದಿಗಾಗಿ ಎರಡು ತೋಟಗಳು, ಭೂಮಿ, ಬಾಬಿ, ಗಾಣ, ಯಾಗತಾಲೆ ಮಂತಾದ ಧರ್ಮರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಸಾಹಸವಿದ್ಯಾಧರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಅವಳು ನಿರ್ವಹಿಸಿದ ಸಂಧಿ ಕಾರ್ಯದ ಹಗ್ಗಿರುತ್ತಾಗಿರೆ, ಸ್ಕ್ಯಾರುವ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ.

೧೦) ರಾಣಿ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ : ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ, ಗಿರಿಂ

ರಾಣಿ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ ಮಂಡಲೇಶ್ವರಿ, ಅವಳ ಆಳುತ್ತಿಯನ್ನು ಜನ ಒಬ್ಬ ಮೆಚ್ಚಿನುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಾತಿ ಮಹಾಾಕವಾಮಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭುವನದೇವ ರಾಜ್ಯ ಸಲ್ಲಾತ್ತಮಿರೆ.

ಸ್ವಾತಿ ಅನವರತ ಪರಮಕಲ್ಯಾಣಾಭ್ಯುದಯ ಸಹಸ್ರ ಘಲಭೋಗಭಾಗಿನಿ, ದ್ವಿತೀಯ

ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಮಾನೆ, ಕಳಹಂಸಯಾನೆ ಆಗಣ್ಯ ಪ್ರಸ್ತುತಾವಳಿ ಲೀಂಬಾಲಂಕೃತ, ಪರಿಪಾರ ಕಲ್ಪಲತೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮಹಾಮಂಡಲ ಹೀತೆ, ಹೊಡಾಮಣಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪಾರ್ವತಿ, ಪ್ರತಿಭೂತಾರೂಂಧರಿ, ಅಭಿನವ ಸರಸ್ವತಿ, ರೂಪವಿದ್ಯಾಧರಿ, ಸಕಳಕಳಾಧರಿ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿ ಲಭ್ಯ ಪ್ರಸಾದೆ, ದಾನ ವಿನೋದ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ.

ಅವಳ ಆಳುತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಂಗೊಳಿದ ಮಹಾಜನಗಳು ಒಬ್ಬ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು.

ಪ್ರಮುಖಿರಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಂದಿಗೆ ಉಂಟಾರಿನ ಅಪಾಯದ ಭಾಗವನ್ನು ದತ್ತಿ ನೀಡಿದರು. ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವತಂತ್ರ, ಗಣದಳತ, ಮತ್ತು ರಾಂತ ಮಂಭಿಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯ ಉಂಟಾರಿನ ಆಡಳಿತ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಹೊಕೆಯಾಗಿದ್ದಿರು.

ಕರಭಾರಗಳಿಳ್ಳದ ಆಡಳಿತ, ಅಧಿಕಾರ ಹಂಚಿಯೋದುದರಿಂದ ಅನ್ನಾಯ ನಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರ ತಪ್ಪನೆಪ್ಪುಗಳು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸೂರ್ಯರವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ, ದ್ಯುಪ, ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಂಜ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.^१

೧೧) ರಾಣಿ ಮಹಿಳೆಯರು (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ, ಕ್ರ.ತ. ೧೧೦೮)

ರಾಣಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರೆಯ ತಾಯಿ, ಸಮಧಿ ರಾಜಕಾರಿಗೆ, ಪ್ರಜಾಭ್ಯುದಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕಂಡಾಯಿದನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ತುಂಬಳಾರಿನಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದುಗಾ ಆಗ್ರಹಾರದ ಮಹಾಜನಗಳು ನೂರನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದೇ, ಧರ್ಮ, ದ್ಯುಪ, ಪ್ರತಿಭೂತಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅಳಿವ್ಯದಿಸಿದರು. ಹಲವಾರು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ತನ್ನ ಮಂಡಲವನ್ನು ಅಳಿವ್ಯದಿಸಿದರು.^२

ಪ್ರಜೆಗಳು ಆಕೆಯ ಆಳುತ್ತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು. ಮುಕ್ತಕಂರದಿಂದ ಪ್ರತೆಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸರ್ವಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾರು. ವಾತ್ರ, ಮುಖ

೧. ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕನಡಕಾರನಗಳು - ನರಹಿಂಹಸ್ಯಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲ್ಲಿರುವ ಕನಡಕಾರನ, ರೆಂಗಪುರ ಗ್ರಾಮ, ತೆನಾಲಿ ಕಾಲ್ಯಾಣ, ಗುಂಟೂರು ಜಳ್ಳಿ, २. SII, IX No. 175 ಕಲ್ಲೆಶ್ವರದೇವಾಲಯ, ಒಂದನೇಕಲ್ಲು, ಬಾಗಲಿ, ಪರವನಪಳ್ಳಿ, ತುಂಬಳಾರ್ಯಂತ, ಹೊಸದಾಗಿಇವಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ ಧಾರವಾಡ ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ (ಕರ್ಮಾದಿರ, ಜಂಪ್ಲೆರ್ಕೆಡ್).

ದರ್ಶಕ ಎಂಬ ಚಂದಲದೇವಿಗಿಂದ ಬಿರುದು ಈಕೆಗೂ ಇದೆ. ರಾಜಕಾರಣ ದಿನದ, ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣ, ಸ್ನೇಹಸಂಧಿಗಳಾಗಿ ಏರವಧುವಾಗಿ ವಿಕ್ರಮನ ಕ್ಷೇತ್ರದಿದ ರಾಣೆ.

೧೩) ರಾಣೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ: ಆರನೇ ಕಾಲುಕ್ಕೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣೆ (೧೦೮೦-೧೧೧೦)

ಪಿರಿಯರಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ನಾಲ್ಕು ಶಾಸನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಧರ್ಮರಕ್ಷಕ ಚತುರಂತವಯ ಸಮುದ್ರರಜೆ, ಜನಶಾಸನ ರಕ್ಷಕೆ, ಸಮಸ್ತ ಶಾಸನಕ್ಕೆ ಬಿರುದುಗಳು ಈಕೆಗೂ ಇದೆ. ದೋಷ, ಮಂಡರಗಿ ಹೇಳಿಯ ಶಾಸನದ ಹೇಳಕೆಯಂತೆ - ಈಕೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪಿರಿಯರಸಿ, ಕೃ.ಶ. ೧೦೮೦ರಲ್ಲಿ ದೋಷ ಪ್ರವರವನ್ನು ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ೧೦೯೬ರಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿಟ್ಟಿ ಜನ ಮಂಡರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಜನಶಾಸನ ದೇವತಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಯಾವನೀಯ ಸಂಘವ್ಯಕ್ತ ಮೂಲಗಣದ ಮುನಿ ಚಂದ್ರಗುರುವಿನ ತಿಷ್ಣ ಜಾರುಕೀರ್ತಿ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಈ ಜನಾಲಯವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಈ ಜನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮಂದಿ ದಾನನಿಂದ ಸಂರಚಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಹಲವಾರುಮಂದಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಜನಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.^{೧೦}

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಡಂಬಳ ಅಥವಾ ಧರ್ಮಪ್ರಾರ್ಥಿ ಸದೆ ಮಂಡಳೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಶ್ವರ, ಬೌದ್ಧರು, ಏರಕ್ಕೆವರು ಸಹಬಾಲ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜ್ಯೇಶ್ವರಮಿಂದೆಯಾದ ಹರಿನಾರುಮಂದಿ ಸಚಿಗಳು ಸೇರಿ ಬೌದ್ಧದೇವಾಲಯ, ತಾರಾಭಗವತಿಯ ವಿಹಾರಗಳು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅಂದಿನ ಲೋಕಗುಂಡಿಯ ವಡ್ಡವ್ಯವಹಾರಿ ಸಂಘಮಂಟ್ಯ ಸಚಿಯು ಬಹುದೊಡ್ಡ ತಾರಾಭಗವತಿ ವಿಹಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು (ತಾಲ ೧೦೮೮). (ಬುದ್ಧನನ್ನು, ತಾರಾಭಗವತಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಸುಂದರ ಶಿಲಾ ಘರಕದ -

೧೦) Annual Report on South Indian Epigraphy 1927-28, Appendix E, No. 74, page 28 ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಶಾಸನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. S.I.I, i) XI pt. No. 142, 126, ii) S.I.I, XI, No. 140, iii) S.I.I. XX No. 94, iv) and ARIE - 1947, No. 22 year 1110. v) ಹೊಸದಾಗಿ ದಮ್ಮಳದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನ - ಪ್ರಜಾವಾಣ ದೀವಾಳಿ ಸಂಚಿಕೆ.

ಶಾಸನದ ಕರ್ತೃಗಳು ಜ್ಯೇಶ್ವರ, ಪ್ರೋಣಕಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ.)^{೧೧} ಈ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಪಾಳು ಬಸದಿಯ ಮುಂದೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಪಾಶ್ಚಾನಾಥ ಮೂರ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕೆ:

ಈ ಗಾರಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರುದೇವಿ ಅವ್ಯೇಯದರ ಬಸದಿ ಇದ್ದಿತು. ಅದಿನಾಧನ ತಾಯಿ ಮರುದೇವಿ. ಈಕೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಅಧವಾ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಯಾರ ಒಬ್ಬ ದಾಸತೀಲಿಯ ಹೆಸರು.^{೧೨}

೧೪) ಸೋಮಲದೇವಿ (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸೋಮರಿ) ಹಾಂಡ್ರಾಣೆ

(ಕ್ರ.ಶ. ೧೧೪೮)

ತುಂಬಿದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರು, ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರ ನಡುವೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳ್ಳಿದ ಭಾಗ್ಯನಿಧಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಅವನ ಸೋಮರಿ ಸೋಮಲದೇವಿ. ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾಳೆ.^{೧೩}

ಶ್ರೀ ಏರಪಾಂಡ್ಯದೇವ ಮಹಾಪಲ್ಲಭ ಜನನಿ, ವಿನಯ ವಿತರಣಾಗುಣ ಸಂಭಾವತ ಚರಿತ್ರೆ, ಸೋಮಲದೇವಿಗೆ ಹೇಳ ಉಳಿದ ಸ್ನಾಪಕ ಸತಿಯರು ಮೊರಿಯೇ ?

ರಾಯಸ್ವಾಂಗನೆ, ಖಲ್ಲುವರಾಯ ತನುಜಾತಿ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಸ್ವಪಂ ಜ್ಞಾಯಂ ತನಗೆನ ಸೋಮರಿಗೇ ಯುಗದ ಸ್ವೀಯರಾರುಂ ಏಂ ಸರ್ವನಾಶರೇ ?

ಅನವರತ ವಿತರಣ ವಿಸೋದಂದಿಂ ಕಾಮಧೀನುವಿಂದ ಮಿಗಿಲೆ ಸಜ್ಜನ ಕಾಮಧೀನುವಿಂದಿಂ.

೧. ಹೊಸದಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನ - ಲೆಲ್ಲಿಕ ದಾ॥ ಹೆಚ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ, ಪ್ರಜಾವಾಣ, ದೀವಾಳಿ ಸಂಚಿಕೆ, ೧೯೯೮.

೨. ಆಧಾರ ಶಾಸನ S.I.I. IX, No. 254, ಕೋಟೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಗೋಡೆ ಮೇಲೆ ಕೋಟಿನಕಲ್ಲು ಗ್ರಾಮ, ಹಡಗಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೩. ಆಧಾರ ಶಾಸನ : Jainism in South India, 94, ರಾಣೆ ಸೋಮಲದೇವಿ ಶಾಸನಗಿ ಈಗಿನ ಮಾಸ್ಕುರಾಯಚೂರುಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಢದಮೇಲಿಗುಹಾತರದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾಲಾಂತರಿ- ೧೦೫.೨ ಶಾಸನದ ಅಂಶಗಳು ಈಶಾಸನದ ಅಂಶಗಳು ಒಂದೇ ಆಗಿವೆ. ೧೦೮-ಬ್ರಹ್ಮಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು.

೧೫) ರಾಣಿ ಬಾಚಲದೇವಿ : ಕಾಲುಕ್ಕು ಸಾಮಂತರಾಣಿ

ಬಾಚಲದೇವಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ರಾಣಿಯರು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಕಾಲುಕ್ಕು ಸಾಮಂತರಾಣಿ ಬಾಚಲದೇವಿ ಎಂದು ಈ ರಣಪಂಡಿತ ಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ.

ಚೋಳರಾಜನ ಕನ್ನೆ ಬಾಚಲದೇವಿಯ ಪತಿ ಶಕ್ತಿರ್ಭಿರುದಾಂತ, ಚೋಳದಿಗ್ರಿಜಿಯ ದುರಂಥರ ಅವವಮಲ್ಲದೇವ, ಕಾಲುಕ್ಕರ ಸಾಮಂತ, ಮಲುಫಣಿ. (ಅಗಿನ ಮಲಿಫಾಣಿ ಗ್ರಾಮ, ಸಿಂಧಿಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಬಿಜಾಪುರ ಜಳ್ಳಿ) ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೇನಾಧಿಪತಿ, ಚೋಳರ ಮೇಲೆ ನಿರಂತರ ಯಾದೃಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಯಾದೃಗಳಲ್ಲಿ ಚೋಳರು ಸೋಲು ಶಿದ್ಧದರಿಂದಲೂ ಯಾದೃಗಳಲ್ಲಿ ಅವವಮಲ್ಲನ ಮಹಾಪಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಬಾಗಿ ಕಂಡು ಮನಸೋತ್ತಮ ಮಚ್ಚಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಯಾಗಿದ್ದ ಬಾಚಲದೇವಿ ಅವವಮಲ್ಲನನ್ನು ಕಂಡು ಪರಿಸಿದಳು, ವೀರವಣಿವಾಗಿ ಲಭಿಸಿದಳು. ಹಾಸನ ಕೆವಿ ಇವರು ವೀರತನವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಭಾವೇಯಲ್ಲಿ ಹೊಗಳೂರದ ಸಂಸ್ಕರಣೆಗೆ ಶರಣಾಗಿದ್ದಾನೆ.^೧

ದಿವಾರೆಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಮಲ್ಲಗಾಣ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಪುರಾಣ, ಬಾಲತಿಕ್ಷ್ಯ, ನ್ಯಾಸದ ವಣಿವಿನ, (ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಉಟಪದ ವಸತಿಗ್ರಹ), ಮಕ್ಕಳ ಅಬಿಧಬಯಲು, ಸೈನಿಕರ ಅಬಿಧಬಯಲು ಮುಂತಾದ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಳು. ಕರೆ, ತೋಟ, ಕಟ್ಟಿ, ಗಾಣ ಮುಂತಾದ ನಿತ್ಯಾಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನಮಚ್ಚಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದಳು.

ಪತಿಯ ಸಂಗಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಬಾಗಿ ರಣರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹೆಂಗಸರ ಸೈನ್ಯ ಏರಪಡೆ ಕಟ್ಟಿದಳು. ನಂಜದ ಧರ್ಮ ನೀಡಿದ ಅನಂತರ ಅಂತರಂಗಚ್ಛೋತ್ತಿ ಸದಾ ಪ್ರಜ್ಞಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

೧೬) ಮೇಲಮದೇವಿ : ಅರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲ - ಪ್ರೌಢನ ಹಂಡತಿ (ಕ್ರ.ತ.೧೧೧)

ಮಹಾಸಾಮಂತನ ಹಂಡತಿ. ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿ ಪುಣಿಭಾಗಿ

೧. S.I.I. XX, No. 93, ರಾಮಲಿಂಗದೇವಾಲಯ ಮಲುಫಾಣ, ಸಿಂಧಿಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಬಿಜಾಪುರ, ಕಾಲ ೧೧೨೩.

ಯಾದಳು. ಈಗ ಅಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಹಿಂದೆ ಕಾಲುಕ್ಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದ್ದವು. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕೃತ ಭಾಷೆ ಅಂದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೇಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಪತಿ ಉರೋಳಿಗೆ ಹತ್ತು ಜನಾಲಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದಾಗ ಪತ್ತಿ ಹನುಮ ಕೊಂಡ ಬೆಂಟ್ರಿ ಮೇಲೆ ಕದಲಾಲಯ ಜನಬಸರಿ ಮಾಡಿಸಿದಳು. ಮಹಾದಾನ ಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಬಸದಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದಂತೆಯೇ ಕದಲಾಲಯ ಬಸದಿಗೂ ನೀಡಿದಳು. ಅನವರತ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಗಾಗಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು. ಆಕೆ ಮಾಡದ ದಾನ ಧರ್ಮಗಳೇ ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ದಾನ ನೀಡಿದ ಭೂಮಿಯ ವಿನ್ಯಾಸರ್ಥದ ಏಹಂಗಮನೋಽಜ ದೊರೆಯುವುದು.

ಲೋಕವಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಸಾಮಂತನೋಽಬ್ಯಾನ ಹೆಂಡತಿ. ಆದರೆ ವಾರ ಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಜನಶಾಸನ ದೇವತೆ ಎಂದು ಇಂದಿಗೂ ಕೇತ್ತಿ ವಜ್ರ ಹೋಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ವಾಯಿರ್ದಿಂದ ಮಾನೋನ್ಯತಿ ಪಡೆದ ಧನ್ಯಜೀವಿ, ಆಕೆಯೇ ಬಿರುದುಗಳೇ ಆ ಮಾನೋನ್ಯತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷಿಸುತ್ತಿದೆ.^೨

೧೭) ವೀರರಾಣಿ ಭಾಗಲದೇವಿ : ಕಾಲುಕ್ಕು ರಾಣಿ (ಕ್ರ.ತ. ೧೧೧)

ಒದನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಮಗ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಒಂದನೇ ಕಾಲುಕ್ಕು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಸರಗುಂದ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಮಂತ ಮತ್ತು ಸೇನಾನಿ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅವನ ಹಂಡತಿ ಭಾಗಲದೇವಿ ಮಂಡಿಶ್ವರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳ ತಂದೆ ಗಜಸಾಹಣ ಪರ್ಗಂಡೆ ಮಟ್ಟಿಭುಜ. ತಂದೆ ಮಟ್ಟಿರಾಜ ಸಾಮಂತ ರಾಜ ಮಹತ್ತು ಕಾಲುಕ್ಕು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸೈನ್ಯದ ಅನೇಕರು ತರಬೇತಿ, ಆನೆಯುದ್ದುದ ಮೇಲ್ತೀಜಾರಕ, ಗಜಾದ್ವಾಕ ತಾಯಿ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಿ ಆರಾ. ಅವಳ ಸೋದರ ಕಲೆಕಾಲ ಕೊಣ ಮಹಾವೀರ.

ವೀರ ಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿ, ವೀರವಣಿವಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಭೂಮಾಲನ ಕೈಗಿಡಿದಳು. ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಿಯ ಹೆಸರಿನ ತದ್ವಾಪಾಗಿ ಭಾಗಲದೇವಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿ ಒದ್ದುರೂ ಈಕೆ ರಣರಂಗಲಕ್ಷ್ಯಿ, ವೀರಲಕ್ಷ್ಯಿ.

೨. ಅಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳು. ಹನುಮಕೊಂಡ.

ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾನೇನಾನಾಯಕಾಗಿ, ವ್ಯುತ ರಚನಾಚಾತುಯ್ಯವನ್ನು ಮುರದು
ಪಡಿಯ ಸಂಗಡ ರಣರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನೆತ್ತರ ಒಕ್ಕಳ ಆಡಿದ ಧಿರೆ. ಚೋಳ,
ಪಾಂಡ್ಯ, ಕೊಂಡಳ, ಆಂಧ್ರ, ಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದ ಮಹಾ ರಣ
ಪರಾಕ್ರಮಿ.

“ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾನ ಭಾರೆ, ಮಹಾಸತಿ, ವಿಳಾಸವತಿ, ಪರಿಹಿತ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತಿ
ಭಾಗಲದೇವಿ ಮಹಾ ಮಂಬಿಮಾಸದ ವಿಭಾಸಯೇಂ ಕೇವಳಮೇ ?”

ಅವಳ ಗಂಡನ ಏರೆತನವಾದರೂ ಎಪ್ಪು ವ್ಯಭವಪೂರಿತವಾಗಿದೆ.
‘ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ, ಮಾತಳಸ್ಯವನ ಅಗ್ರಜಂ ಈವರ ದೇವಂ, ಜಗದ್ದೀರ್
ತನೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾ’, ಭಾಗಲದೇವಿಯ ಆಳ್ಳಿ ಅವಳ ವಚನಸ್ವಿಗೆ ತಕ್ಷಂತೆಯೇ
ಇದೆ.”

“ತನಗಾಳಿ ದೇಶಮುಖ್ಯನಿತರೊಳ್ಳಿಯುಂ ನೆಗದ್ರ ಹೆಂಪಿನ ಭಾಗಲ
ದೇವಿ ಯಾಕೆ ಗೊಣನೆ ನಡೆದಷ್ಟುದು ಇನ್ನುಂ ಎನೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾ ಸ್ತಂಧದ ಮೇರೆ
ಲೋಕದೊಳ್ಳಿ” ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಆಳ್ಳಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ, ಪುಲಿಗರೆ ೩೦೦ ಮತ್ತು ಬೆಳವಲ
ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ. ಅದರೆ ಇಡೀ ಬಾಲುಕ್ಕ ಸಾಮಾಜಿಕದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾಗಲದೇವಿಯ
ಆಳ್ಳಿ ನಡೆಯಿತ್ತಿತ್ತು, ಮತ್ತೆ ಭೂವನ ಮಗಳ ಆಳ್ಳಿಗೆ ಎದುರಿಲ್ಲ, ಮಲ್ಲಪ
ರಾಜನ ಮೊಕ್ಕಗಳ ಮಾತಿಗೆ ಮಾರೆಮಾಚಿದವರಿಲ್ಲ.

ಇರಿದಿದಂಗ ಸತ್ಯಾರ್ಥಯನಿಂದ ಮಹಾ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ
ವರು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಭಾಗಲದೇವಿ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಏತಿಷ್ಠಿತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು:
(೧) ಸೂರ್ಯಾಳಿಕ (೨) ಗಸ್ತಿ (೩) ಗಜದ ಸಾಹಕ (೪) ದೇವಾಲಯದ ಪಾತ್ರ
ದವರ ಮೇಲ್ಮೈಚಾರಕ, (೫) ಹಡಪ ಮುಂತಾದ ಘ್ರಣರಕ್ಷಕ ಕಾರ್ಯಗಳ
ಹೊಣೆ ಓವನದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯಾಳಿಕ ರಾಜ ಮೆಚ್ಚಿದ ಸೂರ್ಯ
ಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿ ಅವಲ್ಲ ಅರ್ಯಾಗ್ರಸಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಅವಳನ್ನು ರಾಜನ
ಶಯನಗೃಹಕ್ಕೆ ಕರೆತರುವ, ಅವಳು ರಾಜನಿಗೆ ಅವಾಯಮಾಡದಂತೆ ಹಡಿಸಿಗ
ನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ಅಂತರಂಗದ ಭಕ್ತ ಆಗಿದ್ದನೆಂದಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ಅವನ ಮೇಲಿದ್ದ
ನಂಬಿಕೆಯ ಆಳ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾಗಲದೇವಿಯ ಸೇನಾ ನಾಯಕರು ದಲ್ಲಿ
ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳ ಮತ್ತು ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಗೊಂಡ ಶಾಸನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದಲ್ಲಿ

೧) S.I.I. XVIII, No. 82. ಪರಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರು, ಕೊಳ್ಳುರು,
ನರಗುಂದ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಧಾರವಾಡ.

ಬಾಲುಕ್ಕ ರಾಜೆಯರು - ರಾಜೆಮೊಮುಲದೇವಿ/ಮಾಳಿಲದೇವಿ ೫೯

ಅಥವಾ ತಿಲ್ಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದಲ್ಲಿ ಆ ಏರೆ ನಾರಿಯ ಆವೇಶಪ್ರಾಣ ರಣರಂಗ
ನರ್ತಕಿಯ ರಣನಾಟ್ಯ ವರ್ಣಸಚಹುದಾಗಿತ್ತು.

೧೮) ರಾಜೆ ಮೊಮುಲದೇವಿ (ಕಾಲಚುಯ್ಯ ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವನ
ಕಾಲದವರು, ಶ್ರ.ಕ. ೧೧೯)

ಕಳ್ಳುಣಿದ ಮಹಾ ರಕ್ತಕೂಟಿ ನಡೆದು ರಕ್ತ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿದನವಂತರ
ಬಂದ ರಾಜ ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋವಿದೇವ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಸೋಮುಲ
ದೇವಿ. ರಕ್ತಪಾತವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಂಡು ನೊಂದ ದಂಪತಿಗಳು.^೧ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
ಜ್ಯಾನಧರ್ಮ ಬದುಕೆಚೇಸಿದಲ್ಲಿ ಜನರಿಂಬವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ತಿವಲಿಂಗವನ್ನು
ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಿತ್ತು. ಇಂತಹ ರಾಜಕ್ಕೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜೀಯ
ಉದಾರತನದಿಂದ ರಾಣಿಯ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕ್ಷರ್ ಹಾಗೂ ಸೇನ ಚೋಽರೇವಣಿಯ್ಯ
ನಾಯಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಏರೆವ ಮತ್ತು ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ರಾಜೆ
ಮಹಾದಾಸಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು. ಹೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಸೋಮುಲದೇವಿ ಜ್ಯಾನಕು. ಆದರೆ
ಧರ್ಮಸಮನ್ವಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆಕೆ ಶ್ರೇವ, ವ್ಯಷ್ಟಿ ದೇವಾಲಯಗಳ
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಾದಳು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾಸನಕಾರ ಅವಳನ್ನು ‘ರಕ್ತತ್ಯಾ
ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಮಹಾಮಾತ್ಯಾ ಪದದಿ ರಾಜಮಾನ್ಯ ಪ್ರಭು ಮಂತೋತ್ಸಾಹ ತಕ್ತೆ
ಸಮನ್ವಯ’ ಎಂದು ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

೧೯) ಮಾಳಿಲದೇವಿ : ಸಾಮಾಸಿಗ ವಂತ - ಕೇಸಿ ರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ

(ಕ್ರ.ಕ. ೧೧೭೪, ೨೯೬೨, ೨೯೬೩ ರಷ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರನ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ)

ರಷ್ಟು ರಾಜಪುತ್ರ, ಮಹಾಮಂಡಲೀಕ್ಷರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವರಸ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ವೇಳಿಗ್ರಾಮ ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಮೂವರು
ಮಹಾಪ್ರಧಾನಾಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಸಿಗ ವಂತದ ಒಂದನೇ
ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಅಳಿ ಪ್ರಮುಖಿ. ಒಂದನೇ ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನನ ಹೆಂಡತಿ

೧) ಕಳುಬಯ್ಯ ಬಾಗೆವಾಡಿ, ಬಿಜಪುರಜಿಲ್ಲೆ, ಬಾಲ್ಕಾಕು ಆಫೀಸುಮುಂದೆ ಬಿದ್ದಿರುವ
ಕಲ್ಲು.

ಜಜ್ಞಿಯವ್ಯೇ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಮಗ ಕೇಶಿರಾಜ, ಅವನ ಹಂಡತಿಯೇ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಏರೆ ಮಾಳಲದೇವೀ.^೨

ಕುಲಗುರು ಮುನಿಚಂದ್ರದೇವರ ದರ್ಶನಮಾಡಿ ಶ್ರೀಶೈಲ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಾರಿ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ಮಲ್ಲಿನಾಥನನ್ನು ದಂಪತ್ತಿಗಳು ದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು. 'ತತ್ ಶ್ರೀತಿಯಿಂ ಪರ್ವತ ಲಿಂಗಮಂ ತಂದು ಕೊಂಡಿ ಮೂರು ಸಾಸಿರದ ಬಳಿಯ ಕಂಪಣ ಸುಗಂಧವರ್ತಿ ವಸಿರ ಹೊರನಾಡಂ ಶ್ರೀಮದ್ರ ರಾಜ ಗುರುಗಳ ಮುನಿಚಂದ್ರದೇವರಾಳ್ವಾದು ಪಟ್ಟಣಂ ಸುಗಂಧ ವರ್ತಿಯ ಹೊರವಳಿಲ ನಾಗರಕೆರಿಯಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆ ಮಲ್ಲಿನಾಜುರನನ ಪೆಸರೋಳ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ ಮಾಡಿಸಿ.' (ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು) ಶಿವ ಮತ್ತು ಜನ ಎರಡು ಮತಗಳನ್ನೂ ಗೌರವಿಸಿ ವಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಮತ್ತು ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಧರ್ಮ ಏರ ದಂಪತ್ತಿಗಳು.

ಹೊಲಿಯ ಮಾಳಕ್ಕೆ ತೀರ್ಥದ ಬಸದಿಯಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಿದೇವರ ಸಹಧರ್ಮಾಗಳಪ್ರಥೆ ತುಭಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಿದೇವರಂ ಯಾ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಿದೇವರ ಶಿಷ್ಟರವೈ ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿ - ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ದಾನ ಧರ್ಮ ನೀಡಿದರು.

ಮಾಳಲದೇವಿ ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಆದರೆ ಕುಲಗುರುಗಳು ಮುನಿಚಂದ್ರದೇವನಿಗೆ ನಿಸ್ಕ್ರಿಯ ನಿಷ್ಠೆ ತೋರಿದ್ದಾಳೆ. ಧರ್ಮದಿಂದ ಅತ್ಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆದ ಸಾಮಂತ ಏರನಾರಿ. ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವೃತ ವಾಲಿಸದಿದ್ದವರನ್ನು ಮರಗಳಿಂದ ಕಳುಹಿಸುವ ಆಳ್ಳಿ ಇವಳಿದು. ಇಂತಹ ಏರ ವೃತಿಯಾಗಿದ್ದು ದರಿಂದಲೇ ರಾಜು ಅಷ್ಟ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದ್ದಿತು.

೨೦) ಕೇತಲದೇವಿ - ಒಂದನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಪತಿ (ಕ್ರ. ಕ. ೧೦೫೪)

ರಾಣಿ ಕೇತಲದೇವಿ ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಪಟ್ಟಮಹಿಳಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಸುಮಾರು ಕ್ರ. ಕ. ೧೦೫೪ರಿಂದ ೧೦೬೨ರ ವರಿಗೆ^೩ ಅಧಿಕಾರ

ದಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ಅಧಿಕಾರ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ್ದು. (ಹೆನ್ನವಾಡ ಶಾಸನ ೧೦೪೨ರ್ಲೀ ರಚಿತವಾದು. ಕನ್ನಿಗೋಳ ಶಾಸನ ೧೦೬೨ರ್ಲೀ ರಚಿತವಾದು) ಅಥವಾ ಗಂಡು ಮಕಳಿಲ್ಲದರಿಂದ ರಾಣಿ ಬಾಳಿಲದೇವಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಂದ ಪಟ್ಟಮಹಾದೇವಿ ಅಧಿಕಾರವಡೆದ ಮೂರನೆಯ ರಾಣಿ - ಪಟ್ಟ ಮಹಾನಾಟ್ಯಪರಿಣತೆ, ಸುಂದರಾಂಗಿ, ಅಂತರ್ಯೇ ರಾಜಕಾರಿಗೆ, ಶಿವಭಕ್ತಿಗೂ ಹೌದು, ಜನಭಕ್ತಿಗೂ ಹೌದು. ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ದಾನ ಧರ್ಮ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ.

ಚಂಕಿರಾಜ ಚಂಕಿಯ ಸೇನಾನಿ, ಪಟ್ಟಮಹಾದೇವಿಯಾಗಿದ್ದು ಕಲ್ಲಾಳ ದಲ್ಲಿ ಪತಿಯೊಂದಿಗಿದ್ದು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತೆಲೇ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಹೆನ್ನವಾಡ ದಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯವಿರತಳಿಗಿದ್ದಳು. ಸೇನಾನಿ ಚಂಕಿರಾಜನ ಆಸೆಯಂತೆ ರಾಣಿ ಹೊನ್ನ ವಾದದಲ್ಲಿ ಜನಮಂದಿರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು. ಆ ಮಂದಿರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಕೊಡತನ್ನ ರಾಣಿಯ ಜೊತೆ ಜನಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನು.^೪

ಚಂಕಿರಾಜ ಸೇನಾನಾಯಕನಾಗಿದ್ದಂತೆ ಮಹಾಸಾಮಂತಾ ಧಿವತಿ ಭಾಸ್ಯರಭಟ್ಟೆಂಬಾಧ್ಯಾಯ ಹೆನ್ನವಾಡದಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಶಾಯ್ ನಿವಾಹಕನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ ಭೂದಾನ ಮುಂತಾದ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಕೇತಲದೇವಿ ಸವ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು, ಶಾಸನ ಸಂ. ೨೨ ರ ಪ್ರಕಾರ ಹಿಂದೆಯೂ ಒಮ್ಮೆ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೇತಲದೇವಿ ಬಂದು ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು.^೫

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾಲುಕ್ಕು ರಾಣಿಯರ ಶಾಸನದಂತೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸರಸ್ವತಿ, ಸಿತಿ, ಅರುಂಧತಿ, ಉಮೆ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಸಲಿಸಮಾನ ಶಿಂದು ಮೊಗಳಿದೆ. ರಾಣಿ ನಾಟ್ಯರಾಣಿ, ಅಧಿಮಾನಿ. ಆದರೆ ಶಾಸನಕಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

೧. K.L.IV No. 73, ಸೋದತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶಾಸನ, ಧಾರವಾದ ಮೂಲಸಿಯಂನಲ್ಲಿದೆ.
೨. i) S.L.I. XVIII, No. 67 and 77 ಹೆನ್ನವಾಡದ ಭಾಸ್ಯರಭಿತ್ವದರೆವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದಾಗ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದು.

೩. Ind. Arti. XIX, p.268 ಚಂಕಿ ರಾಜನಿಗಾಗಿ ಹೆನ್ನವಾಡದಲ್ಲಿ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು.

೨೦) ನಾಲಕ್ಷೇ: ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿನಿ (ಕ್ರ.ಕ. ೧೦೮೧)

ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಹಮವಲ್ಲದೇವರು (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಟೆ) ರಾಜಧಾನಿ ಪಟ್ಟಲಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ - ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರ ಜೋಯಿಮಯ್ಯರಸ ಸಿಂಧವಾಡಿ ಒಂದುಸಾವಿರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಅಕಾಲ ಮರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ನಾಲಿಕಣ್ಣ ವಹಿಸಿ ಕೊಂಡಳು, ಸ್ವಾಮಿನಿಯಾದಳು. ಆಕೆ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಆಸೆಯಂತೆ ಕೊಂಡಕೊಂಡೆಯ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚೆಟ್ಟಿ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ದೇವರ ಅಂಗ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ವಿಂಡಸ್ಟುಚಕ್ರ, ಸ್ವಟಕಕ್ಕಾಗಿ, ನಿತ್ಯನ್ನದಾವಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು. ಪತಿಯ ದಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವೃನರುಜ್ಞವನ ಗೊಳಿಸಿದಳು. ಈಗಿನ ಕೊನಕೊಂಡಲ ಗ್ರಾಮವೇ ಹಿಂದಿನ ಕೊಂಡ ಕೊಂಡೆ.^{೧೦}

(ಚಟ್ಟಿ ಜನಾಲಯ : ವೃತ್ತಜನಾಲಯ - ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಜನಾಲಯ. ಬಹು ದೊಡ್ಡ ನವರಂಗ. ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಪಥ-ಪಥದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಕೈಸಾಲೀ-ಸುತ್ತಲೂ ಸಾವಿರಾರು ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗಳು. ಬಹುದೊಡ್ಡ ಶಿವಾಲಯಗಳು ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ಪಥದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಲೀಲಾಮೂರ್ತಿಗಳು. ಪುರಾತನ ತಿವಭಕ್ತರುಗಳು, ಅವಶಾರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು-ದೇವಿಯರುಗಳು-ಮುಂತಾದುವು ಇರುತ್ತದೆ. ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸುವ ದಾನಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸಾವಿರಾರು ಮೂರ್ತಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಮಂದಿರ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಧನ ಸಂಪತ್ತು, ವಿಶೇಷ ಜನಸಹಾಯದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಅಲಂಕಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿದ ಬಳಿ ಇಂತಹ ಚಿತ್ರಕಲಾಪೂರ್ಣ ಬಸದಿ ಇದೆ. ಬಾಹು ಬಲಿಯ ಮಂಗಳ ಮೂರ್ತಿಯ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಬಸದಿ ಚಟ್ಟಿ ಜನಾಲಯ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತೀರ್ಥಂಕರರ ವಿಗ್ರಹ, ಸುತ್ತ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಪಥ ಕೊಣ್ಣಾಂದಿನಿ ವಿಗ್ರಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳವೆ. ನಾಲಿಕಣ್ಣ ಇಂತಹ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಜನಾಲಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಳು.

೧೦. S.I.I. IX No. 150, ಕ್ಯಾಲಾಸಪ್ಪ ಗುಟ್ಟಿ, ಮಾಳುಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಬಿಡ್ಡಿರುವ ಕಲ್ಲು - ಕೊನಕೊಂಡಲ ಗ್ರಾಮ, ಗೂಟಿ, ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ.

೨೧) ಚಂದಲದೇವಿ : ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಣಿ (ಕ್ರ.ಕ. ೧೦೯೬)

ಈ ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿ ಪಟ್ಟಮಹಾದೇವಿ ರಾಣಿ ಚಂದಲದೇವಿ ಅಳಂದ್ರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಬಿಬ್ರಹಂ. ಗೌಂಟ ಱಿಂ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಮಂಡಲಾಧಿಕಾರಿ. ಅವನ ಕೈಕಳಿಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿ ಚೌಧಾರೆ ರಕ್ತಸರ್ಯಾ. ಭಾಲಚಂದ್ರಸಿದ್ಧಾಂತದೇವರ ತಿಷ್ಣ. ಅವನು ತನ್ನ ಉರು ಹಡಂಗಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಡನಾಥ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಜನಾಲಯ ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಶಾಶ್ವತ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಮಹಾ ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದನು. ರಾಜಪುತ್ರಿನಿಧಿ, ರಾಜಮಂಡಲೀಶ್ವರರ ಆಗ್ರಣಿಣಾದ ಚಂದಲದೇವಿ ಬಸದಿ ಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯ ದಾನಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೀಡಿ ತಾನೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಳು.^{೧೧}

“ಸ್ವಾಸ್ತಿ ಶ್ರೀಮತ್ ಶ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲನ ಇಳಾ ಮಹಿಳಾರ್ಥಿಮಾ ನಹುಷ, ಶಿಘ್ರ, ಭಗೀರಥ ಚರಿತಮಾ, ಭೂಮಂಡಲಮಂಸಕಳಾಶಾ ಮಂಡಳ ಮಾರ್ಪಾ ಅವಧಿಯಿಷ್ಟಿನಮಾ ಸಾಧಿಸಿದೊನ್ನೆ.”

೪. ಕದಂಬ ರಾಣಿಯರು : ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜಪುತ್ರಿಯರು

೧) ರಣಭೈರವಿ ಅಕ್ಷಯದೇವಿ (೧೦೧೦ - ೧೦೫೬)

ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜಪುತ್ರಿ-ಕದಂಬರಾಣಿ

ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ತತ್ತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷಯದೇವಿಯನ್ನು ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವಳ ಏರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಾಟಕ ವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಕ್ಷಯದೇವಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಶೈಲಪನ ಮೊಮ್ಮೆಗಳು. ಇನೇ ವಿಕ್ರಮಾ

೧೧. ಕಾ॥ ಬಿ. ದೇಸಾಯಿಯವರ ಸ್ವಂತ ಶಾಸನ, ಜೈನ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಬಿಡ್ಡಿರುವ ಕಲ್ಲು, ಮಣಿ ಹಡಗರಿ

ಆತ್ಮನ ಮಗಳು. ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಇವರು ತ್ರಿಮೂರಿತಪೂಜಕರು, ಅದರೆ ಅವಳ ಮೆಚ್ಚಿನ ಧರ್ಮ ಜನಧರ್ಮ. ಅವಳ ಪತಿ ಮಯೂರವರಮರ್ಹಾಗಾ ಮಗ, ಸೇನೆ ಜಿನಧರ್ಮಿಗಳು. ಜಯಸಿಂಹನ ತಂಗಿ ಚಿಕ್ಕಪರ್ಯಸ್ವಿನ ಮಹಡಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಕಿಸೂಡು ಕಿಸುಗಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಂಡಲೀಕರಿ ಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥರಾಜಕಾರಣ ಎನಿಸಿ ರಾಜ್ಯವಾಲ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿ ಬನವಾಸಿ ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರಪ್ರಾಂತ್ಯದ ರಾಜ ಮಹಾಮಂಡಲೀಕರಿ, ಎರಡನೆಯ ಮಯೂರವರಮರ್ಹ. ಕದಂಬವಂತ ಸಂಚಾತ ಮಯೂರವರಮರ್ಹಾನಗಲ್ಲು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ವರಿಸುವುದು ಹಾಲುಕ್ಕ ರಾಜಪೃತ್ಯಿಯಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಅದರಂತೆ ಹದಿಪರೆಯದ ಮಹಡಿಗಿ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಕದಂಬ ಮಯೂರವರಮರ್ಹನನ್ನು ವರಿಸಿದಳು. ಕಿಸುಗಾಡು (ಕುಗಿನ ಬಿಜುಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಟ್ಟಿಮ ಭಾಗ) ಬನವಾಸಿಗೆ ಸೇರಿತು.

ಅನೇಕ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲಾನಂತರ ಜಯಸಿಂಹ ಸಾಮ್ರಾಜನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಂಡಲಗಳು ಒಡೆಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದಿತು. ಜಯಸಿಂಹನ ಹಂಡತಿ ತೊಟ್ಟಲ ಮಗುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸತ್ತು ಹೊಡಳು. ಗಭಿರಣಯಾಗಿದ್ದ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಹಾನುಗಲ್ಲು ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ಬಾಧಾಮಿಗ ಬಂದು ಹಸುಗೂಸಿನ ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು. ಕಾಲ ಸಂದು ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಏರಪ್ರತ್ಯನಿಗೆ ಜನ್ಮಿಸಿದಳು. ತನ್ನ ಮಗುವಿನ ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಜಯಸಿಂಹನ ಮಗುವಿನ ಪಾಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ನಿರತಖಾಗಿದ್ದಳು.

ಹತತ್ತಾಗಿ ಉತ್ತರದಿಂದ ಪರಮಾರರ ದಂಡ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಧಾರಿಸಿದಿತು. ರಾತ್ರಿ ನಡೆದ ಭೀಕರ ಯಾದ್ವದಲ್ಲಿ ಮಯೂರವರಮರ್ಹ ಮೃತನಾದನು. ಪರಮಾರರ ಹಾನುಗಲ್ಲು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ತಮ್ಮ ವರಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡರು.

ಸೈನಿಕರು ಒಡಿ ಬಂದು ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ತೌರುಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾಣಂತಿ ಅಕ್ಕಾದೇವಿಗೆ ಘೋರಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಏರರಕ್ಷತ್ತಿಯೆ ಜನವಂಶೋಧವ ಮಾನುಫಿಡಿಯಲ್ಲಿ, ಪತಿಯ ರಣಗವಚ ತೊಟ್ಟು ಪತಿಯ ವಿಧ್ಯ ಒಡಿದು ಪತಿಯ ಕುದುರೆ ಏರಿ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನತ್ತ ಧಾವಿಸಿದಳು. ಏರ ಕದಂಬ ಸೈನ್ಯ ಅವಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ರಣರಂಗ ಭೂರಿಯಾಗಿ ನಡುರಾತ್ರಿ ಪರಮಾರರ ಶಿಬಿರಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಧಾಳಿ ನಡೆಸಿದಳು. ಪರಮಾರ ಏರದಳವತಿಗಳನ್ನು

ಕೊಚ್ಚೆ ಮೆದೆಗೆಡಹಿದಳು. ಹಾಳಿಯಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಪರಮಾರರು ನಡುರಾತ್ರಿ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಡಿಹೋದರು. ಅವರ ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಲಾಟಮಾಡಿದ ಆಕ್ಕಾದೇವಿ ತತ್ತುರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಪತಿಗೆ ತಪ್ಪಣಿವಿತ್ತಳು. ಯುದ್ಧ ಗೆದ್ದು ಮರಳ ಶಾರಿಗೆ ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಮಂದಿರದ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಜನಗುರು ರಾಜದೇವನ ಕಾಲಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಭ್ರಿ ಮರುಕಳಿಸಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ಯಂತಿ.

ಹಾನುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದ ಹತ್ತುಕಾಂಡವನ್ನು ಸರಿವಡಿಸುವಷಟ್ರಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ಬಂಡಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮಯೂರವರಮರ್ಹನ ದಾಯಾದಿ ಗೋಕಾವಿಯ ಕೊತ್ತಲಾಲ ರಾಜ್ಯದಹಕ್ಕು ತನ್ನದು ಎಂದು ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನವ ರಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಂತರಾಜರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರೈತ ಮುಖಿಂಡರನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದನು. ಕದಂಬ ಸೇನೆ ಒಡೆದು ಇಬ್ಬಾಗವಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಹಂಗಿಸಿನ ಅಧಿಕಾರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೇನಾ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕದಂಬ ದಳಪತಿಗಳು ಗೋಕಾವಿಯ ಕೊತ್ತಲಾಲನ ಕಡಸೇರಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕರ್ನೇಡಿ ಹಾನುಗಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು.

ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಬತ್ತಲು ಕುದುರೆ ಏರಿ ನಿರಾಯಿಧಾಗಿ ತನ್ನ ಸೈನಿಕ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಸೇನೆಯ ಮುಂದೆ ಅಂಬಾರಿ ಹೊತ್ತ ಪಟ್ಟದ ಅನೇ-ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಗುರು ರಾಜದೇವ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಸುಗಂಡ 'ತೋಯಮ'. ತಾಂತಿ ಕಹಿಯೂದಿದ ರಾಜಗುರು ಸೈನ್ಯದ ಸರ್ವಾರ್ಥಕಾರಿ ತೋಯಮ ಮತ್ತು ಅವನೇ ಕದಂಬ ಮಹಾಮಂಡಲೀಕರಿ ಎಂದು ಸಾರಿ ಹೇಳಿದನು. ಬಂಡೆದ್ದ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಪಾಣಾತ್ಮಾಪ ಮೂಡಿ ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳಿದರು. ಆದರೂ ಕೊತ್ತಲಾಲನ ಕಡೆಯ ಪ್ರಂಡರು ದುರಹಂಕಾರದಿಂದ ಕಾಲು ಕಡರಿ ಕದನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ತಕ್ಷಣ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ರಣಭೂರವಿಯಾಗಿ ಧನುಭಾರಣ ಹಸೆಯಾಗಿ ರಣಗಹಳೆ ಶಾಂದಿದಳು. ಭೂರಿವಿ ಕೆತ್ತಿಯ ಎದುರು ಅಸುರಿಕೆ ಭಸ್ಯವಾಯಿತು. ಕೊತ್ತಲಾಲ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಡಿದನು. ಧರ್ಮಗುರುದೇವನ ಧೀಮಂತವಾಣಿಗೆ ಕೆದಂಬ ಸೈನ್ಯ ಮಣಿದು ಕರಣಾಗಿ ಅಕ್ಕಾದೇವಿಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ರಾಜೀ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿ ವಿಡು ಗೌರವ ನೇಡಿತು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ಸೈನ್ಯ ಸೈನ್ಯ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದಾಗ ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಿದ ಕ್ಷಮೆ ತೋರುದುದರಿಂದ ಗೋಣದ ಬೆಡಂಗಿ, ಗುಣದ ಬೆಡಂಗಿ ಎಂದು ಸೈನಿಕರು ಹೋಗಳಿದರು.

ಹಸುಕಂದ ತೋಯಮನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಥವ ವತ್ತಿ ಮಯೂರವರಮಾನ ಸಾಹಿಗೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸುವ ಪರಮಾರ್ಥ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಆಕ್ಷಭಾಲುಕ್ಕೆ ಸೇನೆಯನ್ನು ಬಳಸಲಿಲ್ಲ. ತನು ಮೂಲಬಲ-ಕಿಸುಗಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಕದಂಬ ಸೈನ್ಯವನ್ನೇ ಬಳಸಿದಳು. ಪಟಿಯೆ ಏರೆಯೋಧ ಗೌರವಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿದ ಏರೆ ಸತಿಯ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ತೋಯಮನಿಗೆ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಕಾಗುವವರೆಗೆ - ಉಷಣಯನವಾಗುವವರಿಗೆ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನ ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ದಲ್ಲಿದಳು. ಮಗನಿಗೆ ಉಪನಿಷತ್ತನವಾದ ನಂತರ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇರ ಮಗನನ್ನು ಕುಳ್ಳಿಸಿ ತಾನು ಧರ್ಮಾರ್ಥಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮಗನಿಗೆ ಯಾವೆನ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಮಗ ಸೂಕ್ತಯಾಗಿ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯಾರ್ಥಿಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಣಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವಿಧಿಗನ್ನು ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾರ್ಥಿಕಾರಿಯ ಕವಚವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ರಾಜ್ಯ ಕಿಸುಕಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾಖಳತ್ತಿ ಜನಪದ ಸಂದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯ ತೋಡಿದಳು. ಎಪ್ಪತ್ತು ಎಂಭತ್ತು ವರ್ಷ ಬಾಳ ಮುದುಕಿಯಾಗಿ ಜನಪಾದಾಭ್ಯಾಸೆ ಸೇರಿದಳು. ಕಿಸುಗಾಡಿನ ಅವಳ ರಾಜಧಾನಿ ವಿಕ್ರಮಪುರ ಇಂದು ಹಾಳಿಗೆ ಅರಸಿಬೇಕು (ಅವಳ ಅರಮನೆಯಿದ್ದ ಜಾಗ) ಕುಗೂರುಮಾಗಿದೆ. ಕಲ್ಯಾಣಕೃತಿಯ ಮಹಾಜ್ಞಾಲೀಯಲ್ಲಿ ಉರಿದು ಸರ್ವನಾಶವಾದ ಹಾಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷ ಉಳಿದಿದೆ. ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಬಾಳಿದ ಜನಭಕ್ತಿ ರಾಜ್ಯ ಮತಾಂಧರಿಂದ ಹಾಳಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮಾತಿರ್ಥ ಪ್ರಜಕರಾದ ಭಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮಗಳಿಗೆ ಅನಫಾದೇವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಇಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಜನರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಿನ ಹೆಸರಾಗಿ ಅಕ್ಷಯೇವಿ ಎಂದು ರೂಪತಾಳಿತು.

ಅವಳ ಶಾಸನಗಳು :

(೧) ಸೂಡಿ : ಜೋಡು ಕಳೆಸದೇವರ ಗುಡಿ. ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೦. ಅಕ್ಷಯೇವಿ (ಅನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಮಗಳು) ಹದಿಹರೆಯದ ಪರಮ ಸೌಂದರ್ಯನಿಧಿ ರೂಪವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. ಕಿಸುಗಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜೋಡು ಕಳೆಸದೇವರಿಗಾಗಿ ಸೂಡಿಯ ಮಹಾಜನಗಳಿಂದು ಗಳಿಂದ ಗಾವುಂಡ ಮತ್ತು ಸೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಎದುರು ಬಿಟ್ಟ ಭೂದಾನ ಮತ್ತು ಮಹಾದಾನಗಳ ವರ್ಣನೆ.

- (೨) ಗೋಣ : ಕಾಲ ೧೧೨೧ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ದರವಳಿ-ಭಾಲುಕ್ಕೆ ರಾಜಭೂತಿ. ರೂಪ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪರಮ ತೇಜಸ್ಸಿ ಅಕ್ಷಯೇವಿ. ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮರ್ಥ ಸೇನಾನಿ.
- (೩) ಮಯೂರವರಮಾನ ಮೊದಲ ಶಾಸನ : ಬನವಾಸಿಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರ ದಾನ ಶಾಸನ - ಕಾಲ ೧೧೪೧-೫೫. ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲಾನಂತರ ಮಯೂರವರಮಾನ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಯೇವಿಯರ ಮದುವೆಯಾಗಿರಬೇಕು.
- (೪) ಮಯೂರವರಮಾನ ವರದಣೆಯ ಶಾಸನ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೧-೪೪ರಲ್ಲಿ. ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರ ಕದಂಬ ಮಯೂರವರಮಾನ ಮತ್ತು ಅದನ ಪತ್ತಿ ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರಿ ಅಕ್ಷಯೇವಿಯರು ನೀಡಿದ ದಾನ ಶಾಸನ. ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲಾನಂತರ ತೋಯಮ ಹಣ್ಟಿರಬಹುದು. ಪರಮಾರರ ಸಂಗಡ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಕಾಲ ಬಹುತ್ತಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮಯೂರವರಮಾನ ಮದಿಡಾಗ ತೋಯಮ ಹಣ್ಟಿಲ ಕಂಡ.
- (೫) ಸೂಡಿ : ಮಲ್ಲಿಕಾಜುರುನ ಗುಡಿ ಎದುರು ಕಂಬದ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೧. ರಣಭ್ಯಾರವಿ ಗೋಣದ ಬೆಂಂಗಿ ಅಕ್ಷಯೇವಿ ಕಿಸುಗಾಡು ಎಪ್ಪತ್ತು ತರುಗೆರೆ ಅರವತ್ತು ಮಾಸವಾಡಿ ಸೂರನಲವತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕದಂಬ ರಾಜ ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರಿ ಹಾನುಗಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾರ್ಥಿಕಾರಿ - ಪ್ರಧಾನ ನಾಡ ಪರ್ಗಡೆಗಳಿಂದ ಅಕ್ರೋಶರನಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದಳು ಮತ್ತು ತಾನೂ ಮಹಾ ದೂನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದಳು. ಎರಡು ಯುದ್ಧಗಳ ವಿಜಯದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ.
- (೬) ಕೊಟ್ಟಾರಿನ ಪಾಳು ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿನ ಶಾಸನ-೧೧೬೨-ಬಂಕಾಪುರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಂತ ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರ ತೋಯಮ ಮತ್ತು ಅವನ ತಾಯಿ ರಣಭ್ಯಾರವಿ ಅಕ್ಷಯೇವಿ ಜನಬಸದಿಗೆ ನೀಡಿದ ದಾನ ಶಾಸನ ತೋಯಮ ರಾಜನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಷಯೇವಿಯ ಅಧಿನಿರ್ದಿಷ್ಟನೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.
- (೭) ಕೊಟ್ಟಾರಿನ ಪಾಳುಗುಡಿಯ ಮುಂದಿನ ಶಾಸನ ಕಾಲ ೧೧೬೩ : “ತೋಯಮ ಬನವಾಸಿ - ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಏರಾಗ್ರಣ” ಅಕ್ಷಯೇವಿ ಕಿಸುಗಾಡು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮಪುರ (ಅರಸಿಬೇಕು) ದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಂತ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿ. ತಾಯಿ ತನ್ನ

ಮಗನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ನಂತರ ಮಹಾಮಂಡಲೀಶ್ವರ ತನ್ನ ಶಾಯಿಯ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದು ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರೆದ್ದೋಯ್ದು ಧರ್ಮೀಶ್ವರನಿಗೆ ದಾನವೀಡಿದ ಶಾಸನ.

ಇದು ಅವರ ಕಡೆಯ ಶಾಸನ.

ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ಎಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದ ವೀರಯೋಧಳ ಬದುಕು ಪವತ್ತ, ಸೃರಣೀಯವಾದುದು. ಅಧಿಕಾರ ವಿಧ್ವಂಸಿ ಧರಿ ರಣ ಗವಚ ತೊಟ್ಟು ವೀರನಾರಿಯ ಒಳ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ವೈಧವ್ಯ ವ್ಯಧಿ ತುಂಬಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಜನಮುನಿಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನವನ್ನು ಮರೆತು ಬಾಳಿದ ಏರ ಸಾಧಕಳು.

ಚಕ್ರಹುದುಗಿ-ಹಸುಳಿ ತಂದೆಯ ಜೊತೆ ಕುದುರೆ ಏರಿ ಕುಳಿತು ತಂದೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಾದಿದು ಬಾಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಚತ್ರ ಬಲು ಸುಂದರವಾದುದು. ಗೋಣದ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸೌಂದರ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕವಿ ಹಾಡಿರುವ ರೀತಿ ಹೀಗಿದೆ :-

(ಕಂದ) ಶ್ರೀವಿಶ್ವಾಸಿದಾನ್ಯ
ದೇವಿಗೆ ವಾಗ್ಮೇಹಿಗ ಖಿಳಿಜನನುತ ಶಿಶಾದೇವಿಗೆ
ದೇವಿಗೆ ಮಾದೇವಿಗ ಭೂ

ದೇವಿಗ ಸಮನೆಂಬ ನೃಪತು ಸಮುದರ್ಯಮುಂ
ಗುಣದ ಚೆಡಂಗಿಯೆನಲೆ ಸ

ದ್ವಾಣಮುಂ ನೆಗಡ್ಲೀಕ ವಾಕ್ಯಯೆನ ಸೂನ್ಯತಮಂ
ರಣ ಚ್ಯಾರವಿಯೆನ ಶೌರ್ಯದ

ಗುಣಮದೇನಂದು ಬಳ್ಳಿಪೆಂ ನೃಪತುಯೆ
ಅರಿನಮೂನ್ಯಪ ಪ್ರಾಣಪ್ರಾಯ ಸಂವಾದಕ್ಷಮೋಽಂದ ಭ್ರಮ

ರವಿ ತಾನಾಗಿಯು ಮೆಯ್ದು ಶಾಂತತರ ರೂಪಾನ್ವಿತ ನಿಭರತ್ವನಾ

ರವಿ ಸಿಂಹಾಗ್ರಜೆಯಾಗಿಯುಂ ಮದಗಜೋದ್ಯಾದ್ವಾನೆಯೆಂದಂದುದಾ-
ಕವಿ ಚತ್ರಂ ನೆಗಡ್ಲೀಕವಾಕ್ಯಯ

ಚರಿತ್ರಂ ಭೂಪಭೂಚಕ್ರಮೋಳ :

ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪ್ರತಿದ ಶೈವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಬಹುದು :

ಶಾಂತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷಾದೇವಿ ಪರಮ ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪಿಣಿ. ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ

ಮಂಗಳ ಕನ್ನಿಕಾಮೂರ್ತಿ. ಎಲ್ಲ ಬಾಲುಕ್ಕೆ ಕನ್ನಿಕೆಯರಂತೆ ಸಕಲ ಕಲಾನಿಪುಷ್ಟ. ನಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ, ಅಶ್ವರೋಹನ, ಗಜಾರೋಹನ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಪಣ.

ಬಾಲುಕ್ಕೆ ಸಿಂಹಾಸನದ ರಕ್ಷಕ ಮೊದಲ ಸೇನಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಜಯಸಿಂಹ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದಾಗ ವಿಧ್ಗಾರವ ನೀಡಿದ ವೀರಾಗ್ರಜ. ಆದರೆ ಸೀರೆಯುಣಾಗ ಪದ್ದಿನೀ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮದಗಜಗಮನ ಮತ್ತು ವರ್ಕ ಸೌಂದರ್ಯವ್ಯಳ್ಳಿ ವಿದ್ಯಾಧರಿ.

ಸಿಂಹಾಗ್ರಜ (ಜಯಸಿಂಹನ ಲಕ್ಷ್ಯ) ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಗೌಣ. ವೀರಗವಚ ತೊಳ್ಳಿ ಸೇನಾಧ್ಯಕ್ಷ ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಅರ್ಥ. ಹಿಡಿದ ವಿಧ್ದಂತ ಒಂದೇ ಮಾತಿನ ಧಿಮಂತ ತಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತತ್ವ. ತಲೆ ಬಾಗದ, ಒರೆ ಗೇರಿಸದ ವಿಧ್ಗ ಹಿಡಿದ ವೀರ ಸೇನಾನಿ ತಲೆ ಬಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಜನಮುನಿಗಳ, ಜನ ಬುದ್ಧ ಸೂರ್ಯ, ಶಿವ, ಜನಾರ್ಥನ, ವರಾಹ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಗವದ ಭಕ್ತರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿನಿತಳಾಗಿ ಕ್ರೀಮಿಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಶಾಸನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮೇಧಾವಿಯ ಹೇಳಿಕೆ ಹೀಗಿದೆ -

"This lady of the royal family is highly extolled in records as a person having most virtuous qualities, her speech always being one and uniform and also as a BHARAVI IN BATTLES."

ಇಂದ್ರ ಗಾಂಧಿಯರು ದ ಏರಸೇನಾನಾಯಕಿಯಾಗಿ ರಾಜಪುತ್ರಿ ಹದಿಹರ ಯದ ಕನ್ನೆ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿ ಹಿರಿದು ಸೆಟಿದು ನಿಂತು ವಿಧ್ಗಾರವ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರ ಮನೋಭೂವಾಗಿದೆ.

೨) ಪಂಪಾದೇವಿ (ಕ್ರ. ಕ. ೬೮೦ - ೧೧೫೧)

ಹಾನಗಲ್ಲಿನ ಕದಂಬ ಮನೆತನದ ಕುಂದಮರಸನ ರಾಣಿ ಪಂಪಾದೇವಿ. ಆಕೆಯ ಶಾಸನ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದು ಸೋರಬ ತಾಲುಕಿನ ಮಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಶಾಸನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗಿದೆ. ಈಕೆ ಬಾಲುಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇರಿವ ಚೆಡಂಗನ ಮಗಳು. ಬನವಾಸಿ ೧೨,೧೧೦ ರಾಜ್ಯದ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನೆ. ರಾಜಪುತ್ರಿ ಕದಂಬ ಕುಂದಮರಸನ ಸಂಗಡ ಮದುವೆಯಾದ ನಂತರ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಬನವಾಸಿಯ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸಹ ಕುಂದಮರಸನಿಗೆ

ಸೇರಿತು. ಕುಂದಮರಸನ ಮೊದಲ ತಾಸನ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದು ಶ್ರೀ.ಶ. ೧೧೧ ರಲ್ಲಿ ಪಂಪಾದೇವಿಯ ಪರವಾಗಿ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಚಟ್ಟರಸ ಅಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಾರಣ ಪಂಪಾದೇವಿ ಆಗ ತುಂಬ ಚಕ್ಕೆ ಹುಡುಗಿ. ಆದರೆ ಮದುವೆಯಾದ ನಂತರ ಪಂಪಾದೇವಿಯ ಬಹು ದೋಷ ಅಧಿಕಾರ ಸಂಪತ್ತು ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಜೋಗಬ್ರಹ್ಮಸಿ ಮತ್ತು ಕುಂದಲದೇವಿ ಅವಳ ಸವತ್ತಿಯರು. ರಾಜ ತಂತ್ರ ವಿಶಾರದಯಾದ ಪಂಪಾದೇವಿ ತನ್ನ ಪತಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಹಾನು ಗೆಲ್ಲಿನಿಂದ ಬನವಾಸಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದಳು. ಪತಿಯ ಸಂಗಡ ಕುಂದಲದೇವಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿರಲು ಪಂಪಾದೇವಿ ಚಿಡಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ಮಹಾ ದ್ವಾರ್ಯ ಅವಳಲ್ಲಿರಲು ಅವಳು ನಂಬಿದ್ದ ಧರ್ಮ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು.^{೨೫}

‘ಶ್ರೀಮತ್ ಕುಂದರಾಜಂ ಬನವಾಸಿ ಪನ್ನಿಭಾರ್ಥಿಸಿರ ಮುಮನ್ ಎಕಭೃತ್ ಭಾಯೆಯಿಂದಂ ಅಳುತ್ತಿರೆ, ದೇವ ಗುರುಭಕ್ತಿ ಕುಸ್ನಿಲದೇವನ ಸತಿ ಸವತ್ತಿಯರ ಬೆನ್ನ ಚಟ್ಟಟಿ ಪಂಪಾದೇವಿ, ಚಿಡಗೂರುವಾಳ್ಳಿ ಯಶೋವಲ್ಲರಿ, ಕೂಡಪರ್ವಿ ಸಕಕ್ಳೋವರ್ವರಿಯೋಳ, ಸ್ವಸ್ತಿ ಅನವರತ ಪರಮ ಕಲ್ಯಾಣ ಭ್ಯಾದಯ ಸಹಸ್ರಫಳ ಬೋಗಭಾಗಿನ ದ್ವಿತೀಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮಾನೆ, ಅಂತಃಪುರ ಮುಖ ಮಂಡನೆಯಾರ್, ಕುಸ್ನಿನ ಮನೋವಲ್ಲಭಯರಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತ್ ಪಂಪಾದೇವಿ ಯರ ಚಡಗೂರ ನಾಳುತ್ತುಂ ಸುಖಿಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದಿಂ ಅರುಸುಗೆಯ್ಯಾತ್ ಮಿರ್ಲೋ’^{೨೬}

ಆಕ್ ನೀಡಿದ ದಾನಗಳ ವರ್ಣನೆ ಪಂಪಾದೇವಿಗಿಂದ ಬಿರುದು ‘ಸವತಿ ಬೆನ್ನ ಚಪ್ಪಟಿ’ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅಂತಃಪುರದ ರಾಣಯೋಭ್ಯಳು ಮಾಡಬಾರದ ದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದಾಗ ಪಂಪಾದೇವಿ ಅವಳ ದರ್ಪ ಅಡಗಿಸಿದಳು ಮತ್ತು ಕಿರಿಯ ಖಾದರೂ ರಾಜತಂತ್ರ ವಿಶಾರದಳಾದ್ಯರಿಂದ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಚ್ಚೆ (ರಾಜ ದರ್ಬಾರ್) ಯಲ್ಲಿ ಪತಿಯ ಕ್ಯಾದಯಿದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಅವಾರ ಗೌರವವಿತ್ತು ಎಂದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೇಹಸೌಂದರ್ಯ ದಿಂದ ಗಂಡನ ಮನಸ್ಸು ವರಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೇಡಿಯಲ್ಲ, ರಣಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ವೀರಪಣವಾಗಿ ಲಭಿಸುವ ಏರತ್ತಿ, ಶ್ರೀಮಂತಿನಿ ಆಗಿಧ್ಯಳು. ಅವಳುಗ ಕದಂಬವೀರ ತೋಯಮದೇವ. ಸಮಧ ರಾಜ ಕಾರಿಗಳು ಪಂಪಾದೇವಿ ಸುಮಾರು ಒವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯಾಧಿ

ಧಿರರಾಜ್. ಧರ್ಮಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಬಸದಿ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯ, ದಾನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಖ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಖ ಸಂತೋಷ ನಲಿಯತ್ತಿತ್ತು. ಅನ್ನದರ್ಮ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮತ್ತು ಅಂಧಂಸೆ ಆಕೆಯ ಧೈಯವಾಗಿದ್ದಿತು.

೩) ಜೋಗಬ್ರಹ್ಮ : ಜೋಗಲದೇವಿ - ಕದಂಬರಾಜ್ : ಗಂಗತಾಜವುತ್ತಿ,

(ಶ್ರೀ.ಶ. ೧೧೯)

ಕುಸ್ನಿಮರಸ ಬನವಾಸಿ ಹನ್ನರಡು ಸಾವಿರ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನ ಹಂಡತಿ ಜೋಗಬ್ರಹ್ಮ ಅಜ್ಞದಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಹದೇವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಶಿಳಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಜನಬಸರಿಗಳು, ನಾಲೀಗಳು ತುಂಬಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಂದು ಪಾಳು ಗ್ರಾಮಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಳಾದ ದುರ್ಗವರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರುವ ಕಾಸನದ ಕಲ್ಲು ಅವಳ ಕಢ ಹೇಳಿದೆ.

‘ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ ಜಯಸಿಂಹದೇವರ ವಿನಿಯರಾಜ್ಯದೋಳ, ಮಹಾ ಮಂಡಲೇಶ್ವರಂ, ವೈರಿಘಟಾಕೇಸರಿ ರಿಪುಂಜರಂ ಕುಂದರಾಜಂ ಬನವಾಸಿ ಪನ್ನಿಭಾರ್ಥಿಸಿರಮನೆ ಅಳುತ್ತಿರೆ (ಅವನ ಪತ್ತಿ) ಜಗದ್ವಂದಿತೆ ಜೋಗಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪ ವತಿ ಗುಣವತಿ ಪೂರ್ಣೇಂದ್ರಮುಖಿ ಬರ್ಮನಂದನೆ ವಿಭುರಾಜಮಲ್ಲನ ಅನುಸುತ್ತ ಗಂಗ ರಾಜಮಲ್ಲನ ಸೋದರ ಸೋಸೆ ? ಸೆಗಳ್ಳೋ ಸೆಟ್ಟನೆ ರೂಪ ವಿಭುಮಕೆ. ದಾನದ ಧರ್ಮದ ರೂಢಿಗುಂತೆ. ಬಾಯಿಟ್ಟು ನಿರಂತರಂ ಪಡೆದ ಕಂತೆಯಾ ವಧು ಕೊಟ್ಟಿದಾನಮಂ ಕೊಟ್ಟಿರೋ ಪುಟ್ಟಿವಂದು ವಡನೆ ಪುಟ್ಟಿ ದರ್ಬೋ, ಸತಿಪಟ ತೊಟ್ಟಿಲೋಳ ಪಟ್ಟಮನೋಂತರೋ ನೆಗಳ್ಳಂ ಜೋಗಲ ದೇವಿ ಅಜ್ಞದಿಯವಾಳುತ್ತಿರೆ.’

ಜೋಗಬ್ರಹ್ಮಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಸಾಮಂತ ಸಹದೇವನ ಹಂಡತಿ ಸಾದಿತ್ತಿ, ಶಿವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಅಜ್ಞದಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರಭವನ (ತಿವಾಲಯ) ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಆ ರುದ್ರಭವನಕ್ಕೆ ಜೋಗಬ್ರಹ್ಮ ಬಂದು ದಾನಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಸಹದೇವನ ತಮ್ಮ ರಾಜಮಲ್ಲ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಪಾತ್ರವರಗವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂಳಿಯರನ್ನು ಸಹ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದರು.

ರಾಣ ಜೋಗಲದೇವಿ ಮತ್ತು ಕುಂದಮರಸ ಜನಶಾಸನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ದಪರು. ಆದರೆ ಪರಮಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಕರು, ದಂಪತಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ಶಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಂದಮರಸನ ಮೂರನೇ ಹೆಂಡತಿ ಕುಂದಲದೇವಿ ಪ್ರತ್ಯೋತಿವಭಕ್ತಿ.

೪) ಧ್ಯೇಯನಿಧಿ ಬಾಚಲದೇವಿ (ಕದಂಬರಾಣ)

(ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ನೇ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲಿ ಮತ್ತು
ನೇ ವಿಕ್ರಮಾರ್ತಿನ ಕಾಲ)

ಕದಂಬ ವಂಶದ ಒಂದು ತಾಖಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಾಮಂತರ ಎರಡನೇ ಬೀರೆ ದೇವನ ರಾಣ ಬಾಚಲದೇವಿ, ಗುತ್ತಿ ವಂಶದಿಂದ ಒಂದು ರಾಜಕುಸ್ಯೆ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮನ ಎರಡನೇ ಅಧಿಕಾರಿ.

‘ಭಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ-ಪ್ರತಾಪ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲಿ ದೇವರು ವಿಜಯ ರಾಜ್ಯಮುಕ್ತರೊತ್ತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರವರ್ದ್ಧಮಾನಮಾ ಚಂದ್ರತಾರಾ ಕಂಬರಂ ಸಲುತ್ತಂ ಕಲ್ಯಾಣದ ನೆಲೆವೇದಿನೊಳು...ಇರೆ.’

ಕಂಪಣನಾಡು, ರಭ್ರಹಳ್ಳಿ, ಪರಮ ಸುಂದರ ಘಲ ಜಲಭರಿತ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಮಲ್ಲಿದೇವನ ಮಗ ಎರಡನೇ ಬೀರದೇವ ಅಳುತ್ತಿರುವಾಗ.... ‘ಬೀರದೇವನ ಮನಃಪ್ರಯಿ, ಗುತ್ತ ತುಳಾಂಬುರಾಷಿವರ್ಧನ ತಶಿರೇಖಿ ಸರ್ವ ತುಭ ಲಕ್ಷಣ ಲಕ್ಷಿತ ಗಾತೆ ಲೋಳ್ಯಾಲೋಚನ ಪತಿಪ್ರತಾಗುಣ ಸಮನ್ವಿತ ದಾನ ವಿನೋದೆಯೆಂದು ನೆಟ್ಟನೆ ಬಗೆಗೊಂದು, ಬಣ್ಣಪ್ರದು ಬಾಚಲದೇವಿಯನೇ ಈ ಜಗಜ್ಞನಂ.’^೧

ಬಾಚಲದೇವಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಫಳನೆಯೆಂದನ್ನು ಇದೇ ಕದಂಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬದ ಶಾಸನಪ್ರೋಂದು ನಗಾರಿನುಡಿಸಿ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಾಲ ಎರಡನೇ ಸಿಂಘಣ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೮.^೨

೧. K.I.VI, No. 31 ಕದಂಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರು ಕಂಬ ರಭ್ರಹಳ್ಳಿ, ಒರೆ ಕೆರಳ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಧಾರವಾಡ.

೨. Ibid ಅದೇ ದೇವಾಲಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಂಬ.

ಸಿಂಘಣ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆವನ ಸೇನಾಪತಿ ಹೊನ್ನಬೊಮ್ಮೆ ಸೆಟ್ಟ ದಿಗ್ರಿಜಯ ಸಾಧಿಸಿ ಮರಳಿ ಬಂದು ಕದಂಬೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಶ್ವರ ಮತ್ತು ರಾಜೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಡೆವಾರನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಾಚಲದೇವಿಯ ವೈತಿಗಳನ್ನು ರಾಜಕೋಹದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಿತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು.

‘ಸ್ವಾಳ ವ್ರಿತ್ತಿಯನುಂ ಕಡೆಲಾರು ಮುಂ ಧಾರಾಪ್ರಾರ್ಥಕಂ ಮಾಡಿ ಹೊಣಿರು. ಆ ಸ್ವಾಳದ ಸಂತಾನ ಮುಂ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿ ಬಾಂಜ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲಾಯಿರ ಪರಿವಾರ ಮುಂ, ಸಾಲುವತ್ತೂರ ಪ್ರಭುಗಳುಂ ಯೀ ಧರ್ಮವನು ಪ್ರಾರಸರವಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವರು. ಕದಂಬೇಶ್ವರ ದೇವರ ಸ್ವಾಳವ್ರಿತ್ತಿಯನು ಬಾಚಲದೇವಿಯರು ಎಡಗೊಂಡು ತಮಗಳುವ ಕಾಲದಲು ರಾಜ ತೇಜದಿಂದ ಕಳೆದುಕೊಂಡಳು. ಅನ್ನ ಭಾಷಿತ್ಯನು ಮಲ್ಲಿಶ್ವರ ಕಾಳುವನದೇವರ, ರಾಜೇಶ್ವರ ದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ ಮಾಡಿ ಹೊನ್ನ ಬೊಮ್ಮೆ ಸೆಟ್ಟಿಯರು ಮೂರು ಜಾವೇದೇವರ ಪಾದಪ್ರಕ್ಷುಳನಂ ಮಾಡಿ ರಾಜೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲಿಶ್ವರ ದೇವಗೆ ಆ ಭಾಷಿತ್ಯನು ಧಾರಾಪ್ರಾರ್ಥಕಂ ಮಾಡಿ ಸ್ವಾಳವ್ರಿತ್ತಿಯಾಗಿ ಹೊಣಿರು.’

ರಾಜಕೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ವೈತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ತನ್ನ ಬಾಚಲದೇವಿಯಿಂದ ನಡೆದಿದೆ. ಕದಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ನಾಡಪ್ರಭು ಆ ರಾಣ. ಆದರೆ ರಾಜಕೋಪದಿಂದ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರದ ಅದಾಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ವರದನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಳು. ಆ ಒಂದನ್ನು ನಲವತ್ತುಮಂದಿ ಗೌಡರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಅಳ್ಳಿಕೆಗೆ ಪರವಿಸಿ ರಾಜೆಯ ವೈತಿನಂಬಳಕ್ಕುಗಿ ಹೊಣಿದ್ದ ಭಾಷಿತ್ಯನ್ನು ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ವಚನಗಳಿಗೆ ಹೊನ್ನ ಬೊಮ್ಮೆಸೆಟ್ಟಿ (ರಾಜಾಜ್ಞಿಯಂತೆ) ನೀಡಿದನು.

ದಂಗಸಾಗಲಿ, ಗಂಡಸಾಗಲಿ ರಾಜನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರದಾದಾಗ ಭಯಂ ಕರ ಶಿಕ್ಕಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಲೇಬೇಕು. ಏಕದಂದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಳು ಎಂದು ಶಾಸನಕಾರ ಹೇಳಿರುವದೇ ಅವಳ ಅವನತಿಯನ್ನು ತೋರುತ್ತಿದೆ.

ಆದರೆ ಬಾಚಲದೇವಿ ಈ ಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಕುಗಲೀಲ್ಲ ವೈತಿ ಕಿತ್ತು ಕೊಂಡಾಗ ಆ ಧಿರೆ ಬದುಕಿದ್ದಳು, ಮಾನಾಪಮಾನಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣಿವ ಸರ್ವಸಮೂಹ ಭಾವ ಆತ್ಮತತ್ವ ದರ್ಶನದಿಂದ ಜನಶಾಸನ ಪಾಲನೆಯಿಂದ ಅವಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಿರವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು.

೫) ಮೈಳಲದೇವಿ - ಹೊಲುಕ್ಕೆ ರಾಜಪುತ್ರಿ (ಕ್ರ.ಶ. ೧೧೪೦-೧೧೬೯)

ಸುಂದರಿಯಂಬ ಅನ್ನಧಾನಾಮ ಪಡೆದ ಮೂವರು ರಾಣಿಯರು ಮೈಳಲದೇವಿ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೂವರೂ ಮೂರು ವಚ್ಚಗಳು, ಹುಟ್ಟಿದ, ಹೊಕ್ಕುಮನೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿ ಕೈಹಿಡಿದ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ವೆಯುತ್ತಿಕೆ ಭೋಗ ಜೀವನವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯರಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಹಿತಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದ ಏರನಾರಿಯರಿವರು.^೨

ಹತ್ತಾರು ಶಾಸನಗಳು ಹೊಗಳಿರುವ ಈ ರೂಪರಾಣಿ ರಾಜತಂತ್ರ ವಿಶಾರದೆಯ ಜೀವನವ್ಯತ್ಯಾಂತ ಬಲು ಸೌಗಂಡಿ. ತಂದೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕಲ್ಯಾಂದಿ ಹೊಲುಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ. ತಾಯಿ ಮಲಯವತಿ ಮಹಾದೇವಿ. ಕೊಂತಣಾಧಿಶ್ವರ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ - ಗೋವಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕದಂಬ ರಾಜಮನೆತನದ ಏರ, ವಿನಯಾದಿತ್ಯ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮಾಂಡಲಿಕ ಹಾಗೂ ಮಿತ್ರ ಅವನ ಮಗ ಎರಡನೆಯ ಜಯಕೇತಿ. ಜಯಕೇತಿ ಮತ್ತು ಮೈಳಲ ಮಹಾದೇವಿಯರ ಮದುವೆ ಕ್ರ.ಶ. ೧೧೪೦ ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.^೩ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಮದುವೆಯಿಂದ ಹೊಲುಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕದಂಬ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಬಂಧವ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಜಾಭಿವೃದ್ಧಿ, ದೇಶ ತಾಂತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಹಲವಾರು ರಕ್ತಪಾತಗಳಿಗೆ ನಿಲುಗಡೆಯಾಯಿತು. ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು ಮಯಿಳಲ ದೇವಿಯ ದಿವ್ಯಚರಿತ್ಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ, ಉದಾರಗುಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತಿಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮ ಪಾಲನೆ ಈ ಮದುವೆಯಿಂದ ಶತ್ರು ರಾಜನ ಮಗ ಎರಡನೇ ಜಯಕೇತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಸಿ ಮೈಳಲದೇವಿ ಮದುವೆಯಾದ ದಿನಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕದಂಬ ರಾಜ ಮನೆತನ ಮತ್ತು ಹೊಲುಕ್ಕೆ ರಾಜ ಮನೆತನಗಳಿರುತ್ತಾ ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳಿರುವ ಪ್ರಣಜೀವಿ ಈಕೆ.

ಗೋವಯಲ್ಲಿ ಕದಂಬರಾಜ ಪೆಮಾರಿಡಿ ಮತ್ತು ಅವನ ತಾಯಿ ಮೈಳಲ ದೇವಿ ರಾಜ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ - ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಗು ಕಿರು ಸಂಪ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಜನಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೂಮಿ, ಮನೆ, ಎಣ್ಣೆ ಗಾಣ ಮುಂತಾದ ದಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಶಾಸನವಿದು.^೪

೧. K.I. IV, No. 33, ಸಿದ್ದಲಿಂಗೇಶರ ಗುಡಿ, ಗೋಲಿಹಳ್ಳಿ, ಖಾನಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಬೆಳಗಾಂ, ಕಲ್ಲುಕಂಬ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ.

೨. K.I. No. 124, 132, 234, 237, 240, ಧಾರವಾಡ ಜಲ್ಲಾ ಶಾಸನಗಳು, No. 39, ನರೇಂದ್ರ, ಧಾರವಾಡ ಜಲ್ಲಾ.

೩. ಧಾರವಾಡ ಜಲ್ಲಾ ಶಾಸನಗಳು : No.39, ನರೇಂದ್ರ, ಗ್ರಾಮ, ಧಾರವಾಡ.

ಜನಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಗಂಗಿಸೆಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಆವನ ವಂಶವಣಿನೆಯ ನಂತರ ಶ್ರೀಮತೆ ಮೈಳಲಮಹಾದೇವಿಯರು, ಶ್ರೀ ಏರ ಪೆಮಾರಿಡಿ ದೇವರುಂ ಗೋವಯ ನೆಲೆವೀಡಿನೊಳು ಸುವಿಸಂಕಥಾ ವಿನೋದದಿಂದ ರಾಜ್ಯಂಗಿಯ್ಯು ತಿರಲು ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅರಮನೆಯ ಶಾಯಿ ಮೊಂದಿಗೆ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ, ಸ್ವಾನ್ಯಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ, ಮತ್ತೆಳ್ಬುರಿಗೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕಿರುತ್ತಾಗಿ ತುಂಬುಜೆವನ ಬಾಳಿದ ರಾಣಿ ಇವಳು. ಆಕ್ಷದೇವಿಯಂತೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಮೇಲ್ಮೈಪ್ರಾಣಿಕ್ಕಿರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜನಶಾಸನಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಂಬಿ ನಡೆದ ರಾಣಿಯ ಜೀವನ ಮೇಲ್ಮೈಂತ್ರಿದಾಯಕ.

ಏರ ಯೋಧಾಗ್ರಣಯ ಕ್ಷಾತ್ರ ತೇಜಸ್ಸು, ಧೀಮಂತ ಧರ್ಮ ರಾಜ ರಕ್ಕಾಯ ದಿವ್ಯಪರ್ವತಸ್ಥಾನ ಸೇರಿ ವರಕ ಮಯ್ಯ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ಈ ಹೊಲುಕ್ಕೆ ರಾಜಪುತ್ರಿ, ಕದಂಬ ವಂಶ ರಕ್ಕಾ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ರಾಣಿಯರಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳು ಈ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆ. ಆ ಹೊಗಳಿಕೆ ನಿಜವಾದ ಹೆಗಳಿಕೆ, ಧಾರವಾಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿ, ಸರ್ವ ಧರ್ಮ ಸಂರಕ್ಷಕಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ವಿದ್ಯಾಗಳ ಸಾರ ಮೈಳಲ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಕೂಜ್ಞಾಂದಿನಿ ಯಕ್ಕಿ, ಶ್ರವಣಾಡಿಗೌಡ

೫. ಹೊಯ್ಲ ರಾಣಿಯರು : ಮುಂಡಲೀಶ್ವರಿಯರು

ಹೊಯ್ಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಏರನ ಹೆಸರು ಸಳ, ಮುಂಡ ಇವನೇ ಸ್ವಪಕಾಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದವನು. ಇವನ ಗುರುಗಳು ಜಿನಮುನಿ ಸುದತ್ತಾಕಾರ್ಯರು. ಅದರೆ ಅವರ ಹೆಸರು ಶಾಸನ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುಪುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರಾಜ್ಯಕಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರಿಸಲು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಧನ ನೀಡಿದ, ಆತ್ಮ ರಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೃತ್ಯ ಏರಿನಿಗೆ ಧಾರೆ ಎರೆದ ಆ ಮಹಾತ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹೆಸರು ಮುಂದಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುಪುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ವಪಕಾಮನ ಮಹಡಿಯ ಹೆಸರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುಪುದಿಲ್ಲ, ಇವನ ಮಗನೇ ಭಾಲುಕ್ಯ ಒಂದನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಭಾಲುಕ್ಯ ಎರಡನೇ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಭಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರೀಶ್ವರ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲ ಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಡಲೀಶ್ವರನಾಗಿದ್ದ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ, ಹೆಂಡತಿ ಕಳೆಯಬ್ರಹ್ಮನ.

ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಮಗನೇ ಪ್ರಭ್ರಾತ ಹೊಯ್ಲ ಏರ ಏರೆಯಂಗ-ಭಾಲುಕ್ಯರ ಮುಂಡಲೀಶ್ವರ, ಚೋಳರನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದ ಏರಪಣವಾಗಿ ಚೋಳ ರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಸ್ವಿಕರಿಸಿದ ಪ್ರಚಂಡ ಏರ.

೧) ಏಚಲದೇವಿ (ಕ್ರ.ಶ. ೧೦೦)

ಚೋಳ ಮಹಾದೇವಿ ಅಥವಾ ಮಹಾದೇವ ಎಂದು ಪ್ರಭ್ರಾತಭಾಗಿರುವ ಏಚಲದೇವಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ಲ ವಂತಪ್ರಕಾಶನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳೂ ಹೆಸರಿಸಿ ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವರ್ಣನೆಯೆಂದು ವಿಶೇಷ ಗಮನನಿಂದ ದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಏಚಲದೇವಿಯ ಸದ್ಗಂಗಳು ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೇಳಿಯುತ್ತವೆ.^೨

ಅರಸೇಕರೆಯ-ಕರೆಯ ಬಳಿ ಶಾಸನ ಮುತ್ತನ ಪೂರ್ವಪೂರ ಕರೆಯನ್ನು ಏಚಲದೇವಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಏಚಲದೇವಿಯದು ಇಬ್ಬರು ವಿಧ್ಯ ಹಿಡಿದ ಏರ ಶಾಂತ ಜೀವನ.

ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆದೇವರು, ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕೈಹಿಡಿದ ಗಂಡನ ಮನೆದೇವರು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ಜನನಿಗೆ ಎರಗಿದಳು. ಮಲದ್ವೈ ಜಿನ, ನಾಡದ್ವೈ ಶಿವ, ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಮನೆದು ರಾಜ್ಯದ ಹೋರೆ ಹೋತ್ತಳು.

೧. ಶಾಸನ ಪದ್ಯ ಮಂಜರಿ ಮತ್ತು E.C.IV. - ಶಾಸನ ಜಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು.

ಹುಟ್ಟಿದ ಬಲ್ಲಾಳ, ಎರಡನೆಯವನು ಬಿಟ್ಟಿದೆವ (ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ), ಮೂರನೆಯವನು ಉದಯಾದಿತ್ಯ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಗಳು ವಾಸಂತಿಕ.

ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರೆಯಂಗ ಮೃತನಾದಾಗ ಪತಿಯ ವಿರಹವನ್ನು ನುಂಗಿ ರಾಜ್ಯದ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅಚಲವಾಗಿ ಅರೆ ಬಂಡೆಯಂತೆ ನಿಂತ ಧಿರೆ. ಮುಂದೆ ಹಿರಿಯಮಗ ಬಲ್ಲಾಳ ಕಣ್ಣಿ ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಕಂಬನಿದುಂಬಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಯಶಸ್ವಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಬಿಳಿಕನ್ನು ಕಂಡಳು.

ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಾಗಿ ಯಾವುದೋ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಸಮೂಳಿದಲ್ಲಿಯೋ ಮಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಅರ್ಜಸಿದಾಗ ಆವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಿಡಿತವೇನು?

ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯಮಗ ಬಲ್ಲಾಳ ಹುಟ್ಟಿ ರೋಗಿಯಾಗಿದ್ದವನು ಕಡೆಯ ನಿಟ್ಟಿಸಿರು ಬಿಟ್ಟಾಗ - ಅವನ ಮಹಡದಿಯರು ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದಾಗ ಆವಳ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಪ್ರಾಹದ ಅಳತೆ ಏನು? ಹಾಗೆಯೇ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಒಂದೇ ಹಸಯ ಮೇಲೆ ಬಂದು ರಾಣಿಯರನ್ನು ಮದುಪಯಾದಾಗ ತೇಜೋಮೂರ್ತಿ ಶಾಂತಲೆ ಮನೆ ತುಂಬಿದಾಗ ಆವಳ ಸದಗರವೇನು?

ಏಚಲದೇವಿ ತ್ಯಾಗದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಸುಂದರ ಶಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಂಭ ಮೇಲೆದ್ದಿತು.

೨) ಪದ್ಮಾವತಿ : ಪದ್ಯಲದೇವಿ - ಭಂಡಾರಿ ಮಳ್ಳನ ಹೆಂಡತಿ

(೧೨ನೇ ಶತಮಾನ : ಕ್ರ.ಶ. ೧೧೫೯)

ಕಾತ್ಯಯಿಗದ ಏರಸೇನಾನಾಯಕ ಹುಳ್ಳ ಹೊಯ್ಲ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಮಗ ನರಸಿಂಹ ಬಲ್ಲಾಳನ ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯದ ದಕ್ಷನಾಯಿಕ. ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಪದ್ಯಾವತಿ ಅಥವಾ ಪದ್ಯಲದೇವಿ. ಸತಿಯ ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆ ಪತಿಯ ಯುದ್ಧ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಕಾಯುವ ರಕ್ತಸ್ಯಯ ಕೋಟಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಏರಪತ್ತಿಯ ವಾತ್ರ ಪತಿಯ ರಕ್ತಸ್ಯಯೋಂದಿಗೆ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲ್ಮೈಚಾರಕೆ ಹೋಕೆಯನ್ನು ಹೋತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಹುಳ್ಳ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಶ್ರವಣಬೀಳಗೊಳಿದ ಭಂಡಾರಿ ಬಸದಿ. ಭಂಡಾರಿ ಬಸದಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥಕ್ಯ ಅಲ್ಲೇ ಬಲಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಏರಡು ಶಾಸನಗಳು ದಂಪತ್ತಿಗಳ ಧಿರೆ ಕಾಯ್ದವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿವೆ.

ಅತ್ಯಿಷ್ಟಬ್ಧೀಯ ಪತಿಯ ಮನೆತನ ವಾಜವಂತ. ಆ ಏರ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ತಲೆ

ತಲಾಂತರದವರೆಗೆ ವೀರತನ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ನಾಗಮಯ್ಯನಿಂದ ನಾಲ್ಕುನೆಯ ಬದನೆಯ ತರೀಯ ವೀರಶ್ರೀ ಯಕ್ಕರಾಜ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ, ಸಾಮಂಜಾಜ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಲೋಕಾಂಬಕೆ ಸಣ್ಣ ಪಾಳಿಯವಟ್ಟನ್ನು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಹೊಯ್ಯಳ ಸಾಮಾಜಿಕದಲ್ಲಿ ಏಲೀನಗೋಳಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾರ್ವಭಾಮತ್ತದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮನಗಂಡು ಸರ್ವ ಸೇನಾನಾಯಕ, ಸರ್ವಭಂಡಾರಿ, ಸರ್ವಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಮರೆದವನು. ಆದರೂ ಭಂಡಾರಿ - ಧರ್ಮ ಭಂಡಾರಿ, ಕರ್ತವ್ಯ ಭಂಡಾರಿ ಎಂಬ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚನ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಯುದ್ಧತಂತ್ರ, ವಿಶಾರದನ ಹೆಂಡತಿ ವದ್ಯಾವತಿ.

ಸಮುದ್ರದ ನೀರನ್ನು ಬಳ್ಳಿದಲ್ಲಿ ಅಳೆದು ಸುರಿದಂತೆ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಹಣವನ್ನು ಅಳಿದಳೆಂದು ಸೂರೆ ಮಾಡಿದಳು.^೧

^೨ಶ್ರೀ ಯಕ್ಕರಾಜನ ಬಳಗ, ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ವೀರ ಹೊಯ್ಯಳ ಗಂಗರಾಜ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸದಿಗಳು ಪದ್ಧತೀಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಹೊಸ ರೂಪ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪದ್ಧತೆಯ ಮತ್ತು ಹಲ್ಲಿರನು.

ಗಂಗರಾಜ ತಲ್ಲಿಂಗರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿದ್ದ ಕೆರೆ ಹೂಳು ತುಂಬಿ ಹಾಳಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಸರಿ ಮಾಡಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಪಂಚಕೂಟ ಬಸದಿ ಮಾಡಿ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಂಗಳನ್ನು ಈ ದಂಪತೀಗಳು ನೇರವೇರಿಸಿದರು.

ಸೇನಾನಿ ದಂಪತೀಗಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸದಿಗೆ ಹಲವಾರು ಮಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ದಾನ ನೀಡಿದರು. ಪದ್ಧತೀಯ ಸ್ತೋಥನ ಬಳ್ಳಿದಲ್ಲಿ ಅಳೆದು ನಿಲಾಕ್ಷಣಿಯಾಗಿ ಸುರಿಯುವಂತಹ ಅರ್ಮಾಫ್ ಬಳ್ಳಿಯ್. ಆ ಮಹಾ ಬಳ್ಳಿಯ್ ವನ್ನು, ಶರ್ಕರೆಜಸನ್ನು, ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಸದುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರೆ.

^೩) ಚಂದಲದೇವಿ : ಹೊಯ್ಯಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ರಾಣಿ (ಒನ್ನೇ ತತ್ವಮಾನ)

ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಒಂದೇ ಲಗ್ನದಲ್ಲಿ ಬದು ಮಂದಿ ಕನ್ನೆಯರನ್ನು ಬಟ್ಟಿಗೆ

೧. E.C. II, No. 476-477, ಭಂಡಾರಿ ಬಸದಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳಿ E.C. VI, No. 481
೨. E.C. VI, No. 481 - ಕನ್ನಡಭಾಷೆ ಸಾಲದೆ ಸಂಸ್ಕृತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಶಾಸಕ ಕಾಸಿಸಿದರು.

ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಶಾಂತಲಾ ಹಿರಿಯ ಪಟ್ಟಮಹಿಳಿ. ಆವಳ ನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿ, ಬಮ್ಮಲದೇವಿ, ಕೇಶಲದೇವಿ, ದೇವಿಕದೇವಿ, ಚಂದಲದೇವಿ. ಇವರಲ್ಲದೆ ರಾಜಕಾರಣದಿಂದ ಹಲವಾರು ಮಂದಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಆರಸಿಯರು. ಶಾಂತಲೀಯ ಮರಣಾನಂತರ ಹಿರಿಯ ರಾಣಿಯ ಅಧಿಕಾರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿಗೆ, ಬಮ್ಮಲದೇವಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಎಂದು ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಂತಹ ಹೊಗಳಿಗೆ ಹಾತ್ರಾಗಿದ್ದವು ಚಂದಲದೇವಿ. ಶ್ರವಣ ಹಳ್ಳಿ ಘಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಂಡಲೀಶ್ವರಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳತ್ತಿದ್ದಳು. ಶ್ರವಣ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಗಾಳ್ಳಿ ಜನಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೊಂಗಾಳ್ಳಿ ಮನಸೆನದಿಂದ ಬಂದ ರಾಜಪ್ರತ್ಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತನ್ನ ತಮ್ಮ ದುಡ್ಡ ಮಲ್ಲಿದೇವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಈ ಜನಾಲಯವನ್ನು ಮೂಲಸಂಘ, ದೇಸಿಗಳ, ಪ್ರಸಕೆಜ್ಯೇ, ಶ್ರೀಮೇಷಿಂದ್ರ, ತೈವಿದ್ಯ ದೇವರ ತಿಷ್ಣ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದಳು.

ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರದೇವ ಶಾಂತಲೆಗೂ ಸಹ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದವರು.

೪) ಪ್ರೋಚಿಕಬ್ಬಿ : ವಿಚರಾಜನ ಹೆಂಡತಿ

ಸಮಸ್ತ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಸೂರ್ಯ ವರಂತ, ಚಂದ್ರವಂತ, ರಘುವಂತದ ಅರಸರ ಮೇಂಲಾತಿಯೇನಲ್ಲ. ಮಹಾ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ವೀರಗಳಿಗಳಾದರು. ಆ ಸಮಸ್ತ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೃಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ವೀರ ಧರ್ಮಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜ ಅಮಾತ್ಯನ ವೀರ ಮನಸೆನವು ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಂತ.

ಮಹಾಪ್ರಧಾನಿ ಗಂಗರಾಜನ ತಂದೆ ಪಚರಾಜ, ತಾಯಿ ಪ್ರೋಚಿಕಬ್ಬಿ, ವಿಚರಾಜನ ಮನಯಲ್ಲಿ ಮುನಿಜನ ಸಮೂಹ, ಬುದ್ಧ, ಜನಪ್ರಾಜನೆ, ಜನವಂದನೆ, ಜನ ಮಹಿಮೆಗಳು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.^೩ ಜ್ಯೇಂದ್ರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಯಾತ್ರಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬೌದ್ಧರು,

೧. E.C. II, No. 355, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಮಂಬಪಕ್ಕಿಮದಗೋಡೆಗಳಿಗಿಂತ್ರಿಯವರ ಕಲ್ಲು, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳಿ

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಹಾ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು ತಂಗುತ್ತಿದ್ದರು, ಒತ್ತುವಿಫಧ ದಾನಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಪೂರ್ಚಿಕ್ಷೆ ದಾನವಿಹಾರೆ. ಜಾತಿ, ಮತ, ಧರ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಕೇಳಿದ ವರಿಗೆ ಕೇಳಿದ್ದ ನೀಡುವ ಪುಣ್ಯಮಾತ್ರಿ, ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ನಾಡಿ ಬಡಿತದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಧರ್ಮವರಾಯಾಗೆ.

ಇವರಮಗೆ ಮಹಾ ಪ್ರತಾಪ ಗಂಗರಾಜ, ಹೋಳಿರನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂದ ಯುದ್ಧ ವಿಜಯಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಸತ್ಯರಿಸಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಬಲವಂತದಿಂದ ಉಂಬಳ ನೀಡಿದನು. ಆ ದಾನವನ್ನು ಗೊಮ್ಮೆಟಿಗಿಗ್ರಹದ ಸುತ್ತ ತಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಸುತ್ತಾಲಯ ಬಸದಿ (ಚಟ್ಟಾಲಯ)ಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದನು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ತಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸದಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ದಾನತೀಲರು ತಂದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಪುಣ್ಯಭಾಗಿಯಾಗಲಿ ಎಂದು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದನು.

ಒತ್ತುಸಮಯ ಪರಿಪಾಲನೆ, ಅನ್ಯಮತ ಸಹನ, ಸ್ವಮತ ಪ್ರೇಮ ಇವು ಶ್ರೀಪಟೆಕರಣಗೊಂಡ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಿ, ಬಾಳು ಇವರದು. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ನೀಡಿದರಷ್ಟೇ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಬಯಸಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಲಿನದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಕಂಡಾಡಿದ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಂದ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಿ, ಧರ್ಮಗಳು.

ಇ) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ - ದಂಡನಾಯಕ: ಲಕ್ಷ್ಮೀಮತಿ ಕಂತಿಯರು
(ಗಂಗರಾಜನ ಪತ್ರಿ, ೧೨ ನೇ ಶತಮಾನ)

“ಅರಳಿದ ಹೂಪು ಅರಿಹಂತನ ಮುಡಿಗೇರಿತು” ಆದರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವರ ಕಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಕಂಬಿ ಉತ್ತಿರಿಯಿತು.

ಜನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಜೀವನ ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸಜೀವನ ಒಂದಕ್ಕೂಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ, ಪ್ರೋಷಕವಾಗಿ. ಸಂಸಾರತ್ವಾಗ ಮಾಡಿ ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಗಂಡನಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ಹೆಂಡತಿಗೂ ಇದೆ. ಸಮನ್ವಯ ಸುವಿದ ನಡುವೆ, ಮಹಾವೈಭವ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತ ಜಯದ ತುತ್ತಿಗೇರಿದ ತಕ್ಣಾ ಹೆಂಡತಿ ಸಂಸಾರ ತ್ವಾಗಮಾಡಿದ ಅಪೂರ್ವ ಘಟನೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಜನಧರ್ಮ ಒಂದಕ್ಕೂಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ. ಕುಟುಂಬ ಜೀವನದ ಪರಮ ಅನಂದ ಅಮೋಽಕಲ್ಯಾಣಗಳೇ ಮುಂದೆ ಅಗಲಿಕೆ ನೋಡು

ಸಾವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ದ್ವಾಂದ್ವ ಭಾವಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಬಿಂಗಡ ಪಡೆದ ಧೀರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ.

ಸಮರ್ಥ ದಂಡಾಧಿಪತಿಯ ಧೀರ ಪತ್ರಿ ಕಣ್ಣೀಗಾಲ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆತ್ತದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆದುರಿಸಿ ಭಯಂಕರ ರಣರಂಗವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಬಂದ ರಣಗಳಿ.

ಮಹಾಏರ ಸಂಪನ್ಮೂಲ, ದಂಡನಾಯಕ ಬೂಜರಾಜ ಆಕೆಯ ತಮ್ಮ ದ್ವಿಪಾತ್ರವಾಂತರ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಚಾವುಂಡತ್ತೇಷ್ಯಿಯ ಹೆಂಡತಿ ದೇವಲ ಆಕೆಯ ತಂಗಿ. ವಜ್ರದ ಹೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ತುಂಬಿ ತುಳುಪುವ ನವನಿಧಿಯ ತೌರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯವಳು. ಕೈಡಿದ ಗಂಡನ ಮನೆಯ ಬಸಿರಿಗೆ ಎಕ್ಕೆಯಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯೇ ಪೂರ್ಚಿಕ್ಷೆ, ಮಾವ ಪಿಚರಾಜ, ಸ್ವಯಂ ದಂಡನಾಯಕರೂಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ದುಡಿಪೆಯ ಜೀವದ ಹಣ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಎಣ್ಣಲೂರದ ಆ ಹಣದಿಂದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿದ ಚಿಕ್ಕಬಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಜನಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ನಿತ್ಯ ಅನ್ನದಾನಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಿದೆಣು. ಇಂತಹ ದಾನತೀಲ ದಂಡನಾಯಕಿ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ವಿಜಯ ಪತಾಕೆ ಹಾಲುಕ್ಕೆ ಅರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವರಾವ ಲಾಂಭಿಸಿದ ಎದುರು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹಾರಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಶಾಂತಲೆಯರು ಸಮಾರ್ಥಿನರು, ನೆಂಬರು, ಬಂಧುಗಳು - ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಹೊಯ್ಯಿಂ ಸಿಂಹಾಸನದ ರಕ್ಷಕಿಯರು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಕೈಗೊಂಡ ನಿರ್ಧಾರಗಳು ಶಾಂತಲೆಗೆ ಮಾರ್ಗ ದೀಪಗಳಾದ್ದುವು.

ಲಕ್ಷ್ಮೀತಕ್ಷಪನ್ ತಕ್ಷಪ್ರೋ ಬಾಳ್ಳಪನ್, ತಕ್ಷಪ್ರೋ ಆಧದಪನ್ (೧) ಎಂಬ ತತ್ತ್ವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬಾಳಿದ, ಮುದುಪಿದ ವೀರಸೀಮಂತಿನಿ, ಹೆಚ್ಚೆ ಹೆಚ್ಚೆಯಾಗಿ ಅವಳು ಸಾಧಿಸಿದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಅವಳ ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು.

ಗಂಗರಾಜ ಮಹಾದಿಗ್ರಿಜಯ ಸಾಧಿಸಿ ಹಾಲುಕ್ಕೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸೈನ್ಯ ಸದೆಬಜಿದು ಬಂದಾಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಬಲವಂತದಿಂದ

೧. E.C.II, No. 156. ಚಿಕ್ಕಬಟ್ಟ, ಎರಡುಕಟ್ಟಿ ಬಸರಿ ಮಂಟಪದ ಎರಡನೆಯ ಕಂಬ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ.

ಪರಮ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ನೀಡಿದನು. ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳಿದಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಪ್ರೋಚಕಬ್ಜೆ ಮತ್ತು ಪತ್ತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಜೊಲಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದನು. ದಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಸುರು ಶುಭಚಂದ್ರಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು.^೧

ಮಹಾಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ ಖಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಳಿಂದ ಬಿಂಬಿತು. ಶ್ರೀತಿಯ ತಮ್ಮ ಬೂಢಿರಾಜ ಅಕಾಲ ಮರಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದನು.^೨ ಶ್ರೀತಿಯ ತಂಗಿ ದೇಮತಿ (ದೇವಲೀ)ಯ ಮಗಳು ವಂತಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿದ್ದವಳು ವೃಳಿಯಬ್ಜೆ ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮಿಳುನಾಡಿಗೆ ತೆರಳಿದಳು. ಆದರೆ ಪ್ರಯಾಣದ ಅಯಾವದಿಂದಲೋ ಹಾಯಿಲೀಯಂದಲೋ ಅಥವಾ ಮತ್ತಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಸಲ್ಲೀಎನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವಿಜಯಮಂಗಲಂ ಬಳಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ನೋಂತು ಮುದುಪಿದಳು. ಈಕೆಯ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ವಿಜಯ ಮಂಗಲಂ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇದೆ. (ಕುರೋಡ್ ಬಳಿ ವಿಜಯಮಂಗಲಂ ಗುಡ್ಗಾಳವೆ) ಆಫಾತದಿಂದ ನೋಂದಿದ್ದ ದೇಮತಿಯ ಪತಿ ಚಾವುಂಡರಾಯ ಸಲ್ಲೀಎನದಿಂದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿದಲ್ಲಿ ಮುದುಪಿದನು. ದೇಮತಿ ಪತಿವರಹದಿಂದ ಸಲ್ಲೀಎನ ಕ್ಷೇತ್ರಿಂದು ಮುದುಪಿದಳು. ಸುಮಾರು ಕಿ.ಶ. ೧೧೨೦ ರಲ್ಲಿ ಈ ಸಾವು ಸಂಭವಿಸಿತು. ತೌರುಬ್ಜೆ ಒಣಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲದ ಸಂಕಟ ಸೇರಿ ರಕ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಉಪ್ಪು ಸುರಿದಂತಾಯಿತು. ಹರ ಮಾಡಿ ಪೆಯಿನ್ನು ಒಟ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ತೌರು ಮನೆಯ ಕಡೆಯಂದಲೇ ನಾಗಲೀಯನ್ನು ತಂದು ಪತಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಬಸಿರಾಗಿ ಮಗ ಚೊಪ್ಪನಿಗೆ ಜನ್ಮ ನೀಡಿದಳು. ನಂದುವ ಮೊದಲು ದೀಪದ ಉರಿ ದೂಡ್ಕಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೋತ್ಪದ ಹಿಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ನಲಿದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಲಿಸಿದಳು. ಮಗನನ್ನು ಹೇತು ನಂತರ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸಂಸಾರ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದಳು.

ಸಮಸ್ತ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಜೊನಾಲಯಗಳಿಗೆ ನೀಡಿ ಪತಿ ಪ್ರತ್ಯರಸ್ಯ ನಾಗಲೀಗೆ ನೀಡಿ ಸಲ್ಲೀಎನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸನ್ಯಾಸ ವಿಧಿಯಂದ ಸಮಾಧಿಮರಣ

^{೧.} E.C.II, No. 154, ಚಾವುಂಡರಾಯ ಬಸದಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಎರಡನೆಯ ಕಂಬ, ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳ.

^{೨.} E.C.II, No. 157 ಚಾವುಂಡರಾಯ ಮಂಟಪದ ಮೂರನೆಯ ಕಂಬ, ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೧, ೨೬-೮-೧೧೨೧

ಹೊಂದಿದಳು. ವೈಭವದ ಜೀವನ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು-ಹನ್ನರಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ.

“ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತಿ ದೇವತಾಧಿಷ್ಟತೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಕೇವಳಂ ಮನುಷ್ಯಾಂಗನೆಯೇಂ”

ದಣ್ಣಾಯಿಕಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸನ್ಯಾಸನಗೆಯ್ಯೂ ಮುದುಪಿದಳು. ಪತಿ ಗಂಗರಾಜ ಕಣ್ಣೀರಿಡುತ್ತ ಬಸದಿಗೆ ಕಂಬ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು.

ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿಯ ದೇಹವಲ್ಲಿರು ಕೀರ್ತಿ ಅಳಿಯಲ್ಲ, ಪತಿ ಹೃದಯ ದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನೆನಪು ಉಳಿಯಿತು. ಆಧಿನಾಥನ ವಿಗ್ರಹದ ಸಿಂಹಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಗಂಗರಾಜ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕೀರಿ ಬರದ ಬರಹವನ್ನು ಬರೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಕೋಕರಸ ಮದುಗಟ್ಟಿದೆ ಈ ಸಂಸ್ಕರಿತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ :

‘ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿ - ಶುಭಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಶಿಷ್ಯ’

‘ಜೊನಾರ್ಚನ ವಿಘೋಯ ಚೀಳನೀ ಕೇವಳಂ ಕಾರ್ಯೇ ನೀತವಧೂ ರಣೇದಯ ವಧೂರ್ಯಾ ಗಂಗನೇನಾಪತೇ’.

ಉಂಟಿಕ ಆಗಮಿಕ ಧರ್ಮಗಳಿರದನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಿಸಿದ ರಾಜಕಾರಣ ಧರ್ಮಾಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನಿಸಿದಿಗೆ ಶಾಸನವಿದು. ಅವಳ ಪತಿ ಆವಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯದ ಕೊಡುಗೆಗೆ.

೬) ಗೌರಾದೇವಿ (೧೨ ನೇ ಶತಮಾನ)

ಮುಸ್ಲಿಂ ಧಾರ್ಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ತನ್ನ ಆಮೂಲ್ಯವಾದ ಜೈಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಜೆಲ್ಲೆ ರಾಯಚೌರು. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಜೈಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪರೇಖೆಗಳು ಉಳಿದಿವೆ. ಅಂತಹ ಒಂದು ಅಮೂಲ್ಯ ಶಾಸನ ಗೌರಾದೇವಿಯ ವಿಶಾಲ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಒಂದೆ ಜೊನಾಲಯವಿದ್ದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಶಿವಾಲಯವಿದೆ. ಹೊಯ್ಯಿಂ ರಾಣಿ ಶಾಂತಲಾದೇವಿ-ವಿಷ್ವಾಪ್ರಥಾನನ ಹಂಡತಿ ಇಲ್ಲಿ ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಳು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈಸಂಸ್ಕೃತ್ರಾಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲಾ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಳು.

^{೧.} E.C. II, No. 160 : ಎರಡು ಕಟ್ಟಿ ಬಸದಿ ಅದೀಶ್ವರ ದೇವರ ಸಿಂಹಪೀಠದಲ್ಲಿ, ಚಕ್ರ ಚೆಟ್ಟಿ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ.

ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕृತಿಯ ಪ್ರಣಕ್ತೇತ್ರ ಕಾಶಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅವಿಂದ ಭಾರತದ ಸಮಸ್ಯೆ ರಾಜಧಾನಿಗಳ, ಮಹಾರಾಜರ, ಶ್ರೀಮಂತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳು ಭಕ್ತಿಗಳು ತುಂಬಿ ತುಳುತ್ತಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದೆ ಹೊಪ್ಪಳ ಜನ ಕಾಶಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರಾಜಮನೆತನದ ರಾಜನ, ರಾಜೀಯರುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಜನನಿಗೆ ಶರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯ ದ್ವೇಷದ ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜ ಶಾಂತಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದುದು.

ಮುಂದೆ ಬಂದ ಗೌರಾದೇವಿ-(ಯಾವ ವಂತವೆಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಆಕೆ ಶಾಂತಲೀಯ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹೊಯ್ಯಳ ರಾಜ ಅಧಿವಾಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಎಂದು ಉಗಿಸಿಸಬಹುದು. ತನ್ನ ಹಡವದಿಂದ ತೆಗೆದ ಮೂರು ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಶಾಂತಲಾದೇವಿಯ ಬಸದಿಗೆ ದಾನ ನೀಡಿದಳು. ಶಾಂತಲೀಯ ಬಸದಿಯನ್ನು ಜೀಣೋದ್ದೂರ ಮಾಡಿಸಲು, ಈ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀಡಿರಬಹುದು.) ದಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಗುರು ಆರುವದಿಮ್ಮ ಬರ್ಗ, ಗೌರಾದೇವಿಯ ಹಡವದಿಂದ ಎಂದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇ ಆಕೆಯ ಹಡವದ (ಅಲೆಕೆ ಬಿಚೆಗಾಗಿ) ರಾಜ ಹೊಪ್ಪಣದಲ್ಲಿ ಹೊಪ್ಪಣ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ದಾನನೀಡಿ ಬಸದಿಯನ್ನು ಆತ್ಮಿಮಬ್ಜ ರಸಿ ಬಸದಿಯವರೆಗೆ ವಿಸರಿಸಿದಳು. ಮುಂದೆ ಈ ಬಸದಿಯನ್ನು ಮುಕುರಬ್ಜೆಗೆ ನೀಡಿದನು. ಜ್ಯೇಶ್ವಳಾದರೂ ಜನಾಲಯ, ಶಿವಾಲಯ ಸರ್ವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲ್ತುಕಾರಕೆ ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಮಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲಕ ಖಾಗಿದ್ದರು.

“ಮುಕುರಬ್ಜೆಯ ದೇಸೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಫಲ ಭೋಗಮುಮಂ ಸಲ್ಲಲೆಂದು” ಹಾರ್ಮಸಿ ಬೆಣ್ಣೆಯೂರನ್ನು ಆಕೆಗೆ ದಾನವಾಗಿತನು.

ಗೌರವದಿಂದ ಮುಕುರಬ್ಜೆಯನ್ನು ರಾಜ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ‘ಸರ್ವ ಸಮವಶ್ಯ ದತ್ತಿಯಾಗಿ’ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನೀಡಿದನು. ಸರ್ವ ದೇವಾಲಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊಕೆಯನ್ನು ಏರನಾರಿಗೆ ನೀಡಿದನು.

‘ಮತದಲ್ಲಿದ್ದ ಸನ್ವಾಸಿನಿಗೆ ಗುರುಪರಂಪರೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ.

೨) ನಾಟ್ಯರಾಣ ಶಾಂತಲೂ (ಸುಮಾರು ೧೧೧೦ - ೧೧೫೫)

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬೇಲಾರು ಚೆನ್ನಕೀಶವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಿಸಿ ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಟ್ಯಸರಸ್ವತಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರಸಕರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹರ್ಷವಿಷಾದಗಳ ನಲಿವು ನೋವುಗಳ, ವಿವರಿಸಲಾ ರದು ನೂರಾರು ಭಾವಗಳ ಒಳಗೊಂಡಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಕಿಷ್ಟವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಶಾಂತಲೂ. ಶಾಂತಲೀ ಹೊಯ್ಯಳೇಶ್ವರನ ಧರ್ಮಪತ್ರಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದ ಮಹಾತೆ ಸಂಭೂತಿ. ಅಷ್ಟೇ ಆಲ್ಲದೆ ಹೊಯ್ಯಳ ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ಕಲಿಗಳಿಗೆ ಗಂಧರ್ವ ಗೌರವ ಸಂದಾಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ತಪಸ್ಸಿನಿ. ಹಲವಾರು ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ನಾಟಕಗಳು, ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳು ಶಾಂತಲೀಯ ಜೀವನ ಚತ್ರವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿವೆ. ಚಲನಚಿತ್ರಪೂರ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಪದ್ಧನೀ ಸ್ವರೂಪದ ರೂಪವಂತಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಅವಳಿಗಿದ್ದ ಸೌಂದರ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಕ್ಕಯು, ವಿದ್ಯಾ, ಬುದ್ಧಿ, ರೂಪ, ಪತ್ರಪ್ರಯೋಗ, ಪ್ರಜಾಸಂಘತಿ, ಗುರು ಕೃಪಾಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಬಲ್ಲವರಿರಲಿಲ್ಲ. ಭರತವಾಚ್ಚ, ರಣರಂಗ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೋಯಾಯಿ ಸವಾಲು ಒಡ್ಡುವವರಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನುದಿವ್ಯಾ ಅವಳ ನಾಟ್ಯ, ಯಾದ್ಯ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿದ ವಿಷ್ಣು ವರ್ಧನ ಮತ್ತು ಸೇನಾನಾಯಕರು, ಆಸ್ತಾನಿಕರುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಕೂಟು ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಕೆ ಸಾಪ್ತ ಬಯಸಿದಳು ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವರ್ದರ್ಶನನ ಮಗಳು ಹಿರಿಯಬ್ಜೆಯ ಶಾಸನ ದೊರೆತಿದೆ. ಆಕೆಯ ಶಾಂತಲೀಯ ಹೆಸರು ಶಾಂತಲೆ. ಆದರೆ ಆಕೆ ನಾಟ್ಯರಾಣ ಶಾಂತಲೀಯೇ ಆಧಿವಾಹಿಕೆ ಹಿಂತೆ ಶಾಂತಲೀಯ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಕಾಳಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಬಿದ್ದ ಸತ್ತ ಬಲ್ಲಾಳ ಏರನೊಬ್ಬನ ಶಾಸನವಿದೆ. ಅವನು ಶಾಂತಲೀಯ ಮಗನೇ ಎಂಬ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಶಾಸನಕಾರ ಉತ್ತರನೀಡಿಲ್ಲ. ಕೆವಿ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕಥಾ ವಿಲಾಸ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಸತ್ಯದ ಆಧಾರ ಆಗತ್ತೆವಿಲ್ಲ.

ದೇವಲೋಕದ ಮಂದಾರ ಪ್ರಷ್ಪರ್ಯಾಂದನ್ನು ಇಂದ್ರನಂದನದ ಹೂ ಮಾಡಗಿತ್ತಿಯರು ತಂದು ರಾಜ ವಿಷ್ಣುವರ್ದರ್ಶನಿಗೆ ನೀಡಿದರು. ಆ ರಾಜ

ಹೂವಿನ ಮಥುವನ್ನು ಹೀರಿ ಹೂವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆಸೆದು ಹೊಸಕಿ ಹಾಕಿದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಶಾಂತಲೆಯ ಏಳು ಬೀಳುಗಳಿಗೆ ನಲಿವೆ ನೋಪುಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಪುವಧರ್ಮನನ್ನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಜ್ಞನಾದ, ಶಿವಾರಾಧಕ, ಮಾರಸಿಂಗಮಯ್ಯನ ಹಂಡತಿ ಜಿನಭಕ್ತಿ ಮಾಚಿಕಬ್ಜ, ಇವರಬ್ಬಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗಸ್ತರೂಪಿ ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾಗಳು ಶಾತಲೆ. ವಿಷ್ಪುವಧರ್ಮನನ್ನ ತಾಯಿ ವಿಚಲೆಯ ಪ್ರತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ಕುಲಧರ್ಮ ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಅಂತೆಪ್ರವನ್ನು ಬೆಳಗಿದಳು. ತಾಯಿಯ ಮನೆದ್ವರ ಶಾಂತಿನಾಥ ಜಿನನನ್ನು ಆರಾಧ್ಯ ದ್ವೇವತಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಗುರುಗಳಾದ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಮಾಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪಾರಿಸಿ ಹೋಯಿಳ ಮಂಡಳವನ್ನು ಹೋಯಿಳ ಸಾಮಾಜಿಕವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು.

ಆಕೆಯ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಸತ್ಯಾಂಶಗಳು :

(೧) “ಧುರದೊಳು ವಿಷ್ಪುನಿವಾಳಕಂಗೆ ವಿಜಯ ಶ್ರೀ : ಶ್ರೀ. ಗಿಗಿ - ರಿಂದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ವಿಜಯದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಮದ್ವಾನೃತ್ಯ ಸ್ವರ್ನದ ಮೇಲೆ ಧಾಳಮಾಡಿ ವಿಜಯ ಪಡೆದವನು ಹೋಯಿಳ ಮಂತ್ರ, ಸೇನನಿ ಎನಿಸಿದ ಗಂಗರಸ, ಪ್ರಚಂಡ ಪರಾಕ್ರಮಿ. ಸಾಮಾಜಿಕನ ಸ್ವೇಷವನ್ನೆದುರಿಸಿ ವಿಜಾನಯನ್ನು ಲೂಟ ಮಾಡಿದ ಏರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಂಡಳೆಶ್ವರನ ಅಧಿನದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿ! ಕೊಳ್ಳಿಗಾಲದ ಬಳಿ ನಡೆದ ಈ ಬಹಿಕಾಸಿಕ ಯುದ್ಧದ ಕಂಕಾಬಾಯ್ ಗಂಗರಸನಾದರೂ ಸಹ, ಘಡ್ಯಂತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬೇರೆ, ಸೇನೆಯ ಅಯಿಕಟ್ಟಿನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, ರಕ್ತಖಾವ್ಯಹವನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಲೂಟ ಹೂಡಿದು ತರುವಾಗ ತನ್ನ ಕಡೆಯ ಯವರ ಸಾವು ನೋವು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ನಿಜವಾದ ಯೋಧತನ. ಇಡಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಸ್ವರ್ನದ ಚಲನವಲನ, ತನ್ನ ಕುದುರೆ ಸವಾರರ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾನ ಕಾಲಗಳ ಆಯ್ದು. ಬಾಣಾಕ್ಷಿಕ್ಯಾದಿ ತೋರಿಸಿ ಘಡ್ಯಂತ್ರಹೂಡಿ ವಿಜಾನೆ ದೊರೆವ ಸಲಹೆ ನೀಡಿದವರು ಶಾಂತಲೆ.

ಈದು ಮಂದಿ ರಾಜಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಒಂದೇ ಹಸೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಷ್ಪು

ವರ್ಧನ ಮದುವಯಾದುದು ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಶಾಂತಲೆ ಮಾತ್ರ ಪಟ್ಟಮಹಿಳಿಯಾಗಿ ಮಂತ್ರಲೋಚನಾ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

(೨) ಉತ್ಸವಮಯ ಸಮುದ್ರರಣ ಕಾರಕೆಯುಂ

ಶಿವಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಶಾಂತಲೆಶ್ವರ ಶಿವಾಲಯವಿದೆ. ಶಿವಲಿಂಗದ ವಾಣಿಂದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಶಾಸನವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಾಂತಲೆಯೇ ತನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಉಲಿನಲ್ಲಿ ಅಂತೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಾವಿಗೆ ಮುಂಚಿತ ವಾಗಿ ಈ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದಬು ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಶಿವಗಂಗೆಯೇ ಶಾಂತಲೆಯ ತಂದೆ ಮಾರಸಿಂಗಮಯ್ಯ, ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳ ಉರಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಹೆಮ್ಮೆಶ್ವರ ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶಾಂತಲೆ ಜನಿಸಿದಳು. ಮಾರಸಿಂಗಮಯ್ಯ ನವರ ನೆಚ್ಚಿನ ದ್ವರ್ವತ್ತ ಶಿವ. ದಿನವೂ ಶಿವಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತಂದೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಾಗಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಆತ್ಮ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದ ಸಾಧ್ಯ.

ಬೇಲೂರಿನ ಚೆನ್ನಕೇಶವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ವಿಷ್ಪುವಧರ್ಮನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ಶುಭಮೂಹೂರ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಸೌಮ್ಯಕೇಶವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಶಾಂತಲೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದಳು. ರಾಣಿಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಂಜದ್ದ ಅರ್ಚಕರು ಅಂದು ನಿತ್ಯಭೂ ವಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಂದೆ ಶಾಂತಲೆಯ ಕಾಲಾನಯರ ಜೈನಮಹಿಳೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮೂಲದೇವರ ಸ್ವಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಭಿನ್ನಮಾಡಿ ಡಕ್ಕಿನ್ನಿಂತೆ ಕಟ್ಟಿ ವಿಗ್ರಹದ ವ್ಯಾಜೆ, ಅರ್ಚನೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಕಪ್ಪಿಚೆನ್ನಿಗರಾಯನೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿ ರೂಪ ವಿಗ್ರಹದ ಏರದ ಮೇಲೆ ವಿಷ್ಪು ಪ್ರತಿ ಶಾಂತಲೆ ಪ್ರತಿಮೆ ಮಾಡಿಸಿದಂಬ ಸ್ವಷ್ಟ ಶಾಸನವಿದೆ. ಜೈನ ರಾಣಿಯ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾನೋಭ್ಯಾತಿಗೆ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿವಾಲನ ತಡ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿರಾಲಂಕೃತ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಲಂಕೃತ ಮಂಗಳಮೂರ್ತಿ ನೆಲೆಸಿದೆ. ವೈಷ್ಪುವರ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ನುಗುಣವಾಗಿ ಕಪ್ಪಿಚೆನ್ನಿಗರಾಯನೆಂದು ದಂತಕಥೆ ಕಟ್ಟಿ ಮೂಲವರ (ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹದ) ಗೌರವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ನಿತಿದೆ. ಬಾಹ್ಯ ಅಡಂಬರ ಅಲಂಕಾರ ವೈಭವಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸೊಲದ ಶಾಂತಲೆಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರವಣಬೇಳಗೊಳಿದ ಚಕ್ಕಬೆಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಶಾಂತಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಶಾಂತೆಶ್ವರ

ಬಸದಿ ಇದೆ. ಗಂಥವಾರಣ ಬಸದಿ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಈ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರ ವಿಗ್ರಹದ ಹೀರದ ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಕೆತ್ತಿದೆ :

‘ರಾಜತೇ ರಾಜಸಿಂಹೇವ ವಾತ್ಸೇ

ವಿಷ್ಣು ಮಹಿಳೆತ್ತತೇ’

‘ಶಾಂತಿಲಾ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು’ (ಅಧಾರ : E.C. II, No. 161)

ಗಂಥವಾರಣ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದುದು ೨೮ - ೨ - ೧೧೭೫ ರಂದು. ಆ ಬಸದಿಯ ಅರುಗಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲೆಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಶಾಸನವಿದೆ?

.....ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಹೋಯಿಳ ದೇವರ ವಿಜಯ ರಾಜ್ಯಂ ಸಲ್ಲತ್ತಮಿರೆ.... ಶಾಂತಲೆಯ ಗುಣವನ್ನು ವೈಭವವನ್ನು ಹೋಗಳುವ ಬಿರುದುಗಳು.

“ಸ್ವಾತಿ ಅನವರತ ಪರಮ ಕಲ್ಯಾಣಾಭ್ಯುದಯ ಸಹಸ್ರ ಘಳಭೋಗ ಭಾಮನೀ ದ್ವಿತೀಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮಾನ ಸಕಳ ಕಳಾಗಮಾನುನೊನೆಯುಂ ಅಭಿನವ ರುಕ್ಷಿಣೀದೇವಿಯುಂ ಪರಿಹಿತ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯುಂ, ವಿವೇಕಕ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯುಂ, ವೃತ್ತುತ್ವನ್ ವಾಕಸ್ತಿಯುಂ, ಮುನಿಜನವೇಯ ಜನವನಿತೆಯುಂ, ಪರಿಭೃತಾ ವ್ರಭಾವ ವ್ರಸಿದ್ಧಿ ಶಿತೆಯುಂ, ಸರಳವಂದಿ ಜನ ಚಂತಾಮಣಿಯುಂ, ಸಮೃದ್ಧ ಹೊಡಾಮಣಿಯುಂ, ಉದಾತ್ ಸವತಿಗಂಧವಾರಕೆಯುಂ, ಚತುಷ್ಪಾತ್ಯ ಸಮುದ್ರರಣ ಕಾರಕೆಯುಂ, ಮನೋಜರಾಜವಿಜಯ ಪತಾಕೆಯುಂ ನಿಜಕುಳಾಭ್ಯುದಯ ದೀಪಕೆಯುಂ ಗೀತವಾದ್ಯ ನ್ರಿತ್ಯ ಸೂತ್ರಧಾರೆಯುಂ, ಜನಸಮಯ ಸಮುದಿತ ಪ್ರಾಕಾರೆಯುಂ, ಆಹಾರಾಭಯ ಭೀಷಜ ಶಾಸ್ತ್ರಧಾನ ವಿನೋದಯುಂ”

ಶಾಂತಲೆಯ ನಾಟ್ಯ ಸ್ನೇಹಷ್ಟುತೆಗ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಬೇಲೂರು ಕೆನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಜನಾಲಯವನ್ನು ಕೊಪ್ಪಳ (ಕೊಪ್ಪಣ)ದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಳು. ಜ್ಯೇಂದ್ರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪವತ್ರಕ್ಕೇಶವಂದು ಕೊಪ್ಪಣ ಕ್ಕೇಶವನ್ನು ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರಾಜನೂ ಕಾಶೀಕ್ಕೇಶವೇ ಹೋಗಿ ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಮಾಡಿ ಶಕ್ತಿನುಸಾರ

O. E.C. II, No. 161, ಗಂಥವಾರಣ ಬಸದಿ.

ದಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ವೈದಿಕರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜ್ಯೇಂದ್ರಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪಣ ಕ್ಕೇಶತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ದಾನ ಧರ್ಮ ಮಾಡುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಂತಲಾ ಸಹ ಕೊಪ್ಪಣ ಕ್ಕೇಶತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಾಂತಿಕ್ಷೇತ್ರ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಮುಂದೆ ಜನಾಲಯ ಹಾಳಾಯಿತು. ಆಗ ಬಹುಶಃ ಶಾಂತಲೆಯ ವಂತಿಕಳು ಗೌರಾ ದೇವಿ ಜನಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಾಣಿಸಿದ್ದಳು.

ಡಾ. ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿಯವರ ಸ್ವಂತ ಸಂಕಲನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಕೊಪ್ಪಳ ಶಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಂ.೧ ಮತ್ತು ೨೬ ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲೆಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಶಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೬ ರಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲೆಯ ಹೆಸರಿದೆ. ಈರವ್ಯೂನ ಬಾಬಿ ಬಳಿ ಈ ಶಿವಾಲಯವಿದೆ. ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನ.

ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ ನಂ : ೨೬, ಕಾಲ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಒಡೆದು ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಗೌರಾದೇವಿಯವರ ಅಧಿಕಾರಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಯ ಶಾಂತಲಾದೇವಿಯರ ಬಸದಿಗಾಗಿ ದಾನನಿಂದಿದ ವಿವರಗಿದೆ. ಈತ ಬೆಲ್ಲತ್ತೊಬಾಗನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು.

“ಶ್ರೀಮತ್ ಗೌರಾದೇವಿಯವರ ಹಡವದ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯ.... ಶಾಂತಲಾದೇವಿಯವರ ಬಸದಿಗೆ ಚಿಕ್ಕೆಡಿಯ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಮೂರುಮತ್ತರು ಕೆಯ್ಯ ನೂರು ಪರಿಂಬರು ಕೆಯ್ಯ ಸರ್ವ ಬಾಧಾಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಹಡೆದು ಹೊಟ್ಟ ಶಾಸನ.” (ಮುಂದೆ ಶಾಸನ ನೀಡಿದ ಹೊಲದ ಚಕ್ಕಬಂದಿ ವಿವರಣೆ ಇದೆ)

ಶಾಂತಲಾ ಭಿಮೇಶ್ವರದೇವನಿಗೆ ಫಂಟೆ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈಕೆ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧ ಕ್ಕೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಧಿಮಂತರಮಣ. ಅವನ ಸಂಗಡ ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅನಂತಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪರಿಗಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನತಿಕ್ಕೆಮೈನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಹಿಂದೂಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಗ್ರಾಮ ದೇವಾಲಯದ ಶಾಸನ, ಒಡೆದು ಎರಡು ಹೋಳಾಗಿವೆ.

‘ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ಹೆಂಡತಿ (ಶಾಂ)... ತಲ ದೇವಿ ಹರುಪೆ ಕೆರೆಯ ಗುರು

ಗುಂಜ ಶೋಲ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಭೀಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಘಂಟೆ ನೀಡಿದ
ವಿಪಯ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ.^೧

ಶಾಂತಲ ಇಡೀ ಕನಾಂಟಕವನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು
ವರ್ಧನನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಗೆದ್ದ ರಾಜುಗಳ, ಪ್ರಜೆಗಳ,
ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದಳು.

ನಾಟ್ಯರಾಣಿ ಶಾಂತಲೆಯ ದಿವ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸುಂದರ
ಪ್ರತಿಮೆಗಳು - ಬೇಲೂರು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿವೆ. ಬೇಲೂರು ದೇವಾಲಯದ
ಮೋಹನೀ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲಿರುವ ಮೋಹನೀ ಪ್ರತಿಮೆ ಮತ್ತು
ಭುವನೇಶ್ವರಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಟ್ಯಸರಸ್ವತಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೆ ರೂಪದರ್ಶಿಯಾಗಿ
ದ್ವಾರಾ ಶಾಂತಲೆ ಎಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಕನ್ನಿಕೆ ಶಾಂತಲೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಎರಕ
ಹೊಯ್ದು ಮೋಹನೀ ಪ್ರತಿಮೆ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗೃಹಿಣಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಕ್ತಿ
ಸ್ವರೂಪಿಣಿಯ ರೂಪವನ್ನು ನಾಟ್ಯ ಸರಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ
ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ.

ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ, ಅನಂತರ ಸುಮಾರು
ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವಿಶಾಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸರ್ವತೋಮುಖಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ
ಗಾಗಿ ದುಡಿದ ಶಾಂತಲೆಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಸಾರ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಸಲ್ಲಿಖಿನ
ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಿವಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಡುಫಿದಳು ಎಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಯಾವ
ಕಾದಂಬಿರಕಾರನೂ ಬಿಡಿಸಿಲ್ಲ. ಗಂಧವಾರಣಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಕ್ರಿ.ಶ. ಇಂಜಿ
ರಲ್ಲಿ. ಶಾಂತಲೆಯ ಅಂತ್ಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ಇಂಜಿರಲ್ಲಿ. ಸುಮಾರು ಏಳು - ಎಂಬು
ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವ್ಯಾಚಕ್ರದ ಅರೆಗಳು ಏರುಪೋರ್ತಾದುವು.

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿದ ಚಕ್ಕಬೆಟ್ಟಿದ ಮೇಲಿರುವ ಗಂಧವಾರಣಬಸದಿಯ
ಪಕ್ಕದ ಎರಡನೇ ಮಂಬಪದ ಮೂರನೇ ಕಂಬದ ಮೇಲಿರುವ ಶಾಸನ ಬೆಳಕು
ಬೆಲ್ಲಲ್ಲಿತ್ತಲಿದೆ. ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಶಾಸನ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನ ವೀರಪ್ರತಾಪವನ್ನು
ಸವಿಸೂರ್ವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದೆ. ಶಾಂತಲೆಯ ವರ್ಣನೆ ಬಹುಶಃ ಮರಣೋತ್ತರ
ಪ್ರತಸ್ತಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದೆ.

“ಪೂಣೋವಾಜನ ಕರಣ ಕಾರಣ, ಜನಗನ್ನೋದಕ ಪವಿತ್ರಿ-
ಕ್ರಮೋತ್ಮಾಂಗೆ” ಚಳಾಳನೀ ಲಾಳಕಿ, ಕಲೀಕಾಲಲಕ್ಷ್ಮಿ” ಬಿರುದುಗಳ ನಂತರ
ಅವಳ ಅಂತ್ಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.

‘ಅರಸಂ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ನ್ನಿಂದ ಪಲ್ಲಭಂ ಜನನಾಭಂ ತನಗೆಂದು
ಮಹಿಮೆಯಾ ಬಣಸಲು ಬಕ್ಕಮೆ ಭೂತಲದೊಳ್ಳು’^೨

ಶಕ ವರ್ಷ ೧೦೫೦ ಮೂರನೆಯ ವಿರೋಧಿ ಕ್ರತು ಸಂಪತ್ತರದ ಜೀತ,
ಶುದ್ಧ ಪಂಚಮೀ ಸೋಮವಾರದಂದು ತಿವಗಂಗೆಯ ತೀರ್ಥದೊಳ್ಳು ಮುಡಿಪಿ
ಸ್ವರ್ಗತೆಯಾದಳು. (ಒ-ಇ-೧೧೩೧).

ಈ ಶಾಸನದ ಮುಖ್ಯಗುರಿ ಶಾಂತಲೆಯ ಮುಡಿಪನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ,
ಆಕಿಯ ತಾಯಿ ಮಾಡಕಚ್ಚಿ ಮತ್ತು ತಂದೆ ಮಾರಸಿಂಗಮಯ್ಯನವರ ಸಮಾಧಿ
ಮರಣವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿವುದ್ದಾಗಿದೆ. ಮಗಳು ಸತ್ಯ ಸಂಗತಿ ಕೇಳಿದ ತಾಯಿ
ಗಂಧವಾರಣ ಬಸದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಗಿಲು ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಒಂದು
ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ನೋಂತು ವ್ರತವಾಚರಿಸಿ ಮುಂಡುಪಿ ಸ್ವರ್ಗ ಸೇರಿದಳು. ಪಂಡಿತ
ಮರಣದ ದೀಪ್ರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಮಾರಸಿಂಗ
ಮಯ್ಯನ ಸಮಾಧಿಮರಣದ ವರ್ಣನೆ ವಿಷ್ಣುರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಮಾಧಿಯ
ಮೇಲೆ ಕಂಬ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವನು ದುಃಖಿತಪ್ರ ಪತಿಯಲ್ಲ, ಶಾಂತಲೆಯ ಆಪ್ತ
ಅಧಿಕಾರಿ ಬಲದೇವ ದಂಡನಾಯಕ.

ಶಾಂತಲೆಯ ಹೊಸ ಬಿರುದು “ಪೂಣೋವಾಜನ ಕರಣ ಕಾರಣಕ್ಕೆ”

ಪರಿಹರಿಸಲಾರದ ಯಾವುದೋ ಸಂಕಟದಿಂದ ಬೆಂದು ಬಸವಳಿದು
ಕಡೆಗೆ ಸಾಬಂತಲ್ಲಿಯೇ ನೆಮ್ಮೆ ದಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ತಿವಗಂಗೆಯ ಕ್ರಿತ್ಯದಲ್ಲಿ
ಮುಂಡುಫಿದಳು. ಮಧ್ಯ ವಯಸ್ಸು ಕೊಡ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣ ಸ್ವಷ್ಟ
ವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಂಧಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದವಳು ಶಾಂತಲೆ ಎಂದು
ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

೮) ಆಚಿಯಕ್ಕೆ : ಚಂದ್ರಮಾಂ (ಒನೇ ಕತಮಾನ)

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿ ಶಾರಿನಲ್ಲಿ ಆಚಿಯಕ್ಕನ ಬಸದಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಮಾಂ
ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು-ತಿವಾಲಯಗಳು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿವೆ. ಜ್ಯೇಶ್ವರ ಆಚರ್ಯ
ಸಂತೋಷದಿಂದ ಎರಡು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸು
ತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಚಂದ್ರಮೌಳ ಹೊಯ್ಲ ವೀರ ಸೇನಾನಿ. ಅವನ ಮುಡದಿ ಜನಭಕ್ತಿ ಅಚಿಯಕ್ಕೆ ಅವನ ಕೈಕೆಗಿನ ವೀರದಳಪತಿ. ಕುದುರೆ ಸಾಹಿತೀ ಮತ್ತು ಹಿಂಜೆಣಿಯ ಸ್ವನ್ಯದ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ್ರುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರಮೌಳ ಶಿವಲಿಂಗಾಚರ್ಚನಾದರೂ ಸಹ ಜೀವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಚಿಯಕ್ಕನ ಸಂಗಡ ಕುಳಿತು ಜೀವಾಚರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪರಮಭಕ್ತ. ಜನನಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತದ ಅರಿಷ್ಮೋನೇಮಿಯ ಆಶಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಆನಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಅಚಿಯಕ್ಕೆ ಸಹ ಪತಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಚಂದ್ರಮೌಳಶ್ರದ್ಧನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯೋಂದಿಗೆ ಶಿವಾಚರ್ಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಿನಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶಿವನ ದಿಗಂಬರ ರೂಪವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತ ಜನನಲ್ಲಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸುತ್ತ ಪರಮನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

೬) ಮಾಂಗಾಯಕ್ಕೆ (ವಿಜಯನಗರ ರಾಜರ ಕಾಲ)

ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿದ ಮಾಂಗಾಯಕ್ಕನ ಬಸದಿಯ ತೊಲಿಯ ಮೇಲೆ ರಾಯವಾತ್ ಚೂಡಾಮಣ ಮಾಂಗಾಯಕ್ಕನ ಹನರಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಿಂದ ಬಂದ ರಾಜನರ್ತಕಿ ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಿದ ಶ್ರೀಮರಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಧನ್ಯಾಳಾದಳು.

೧೦) ಬನದಂಬಿಕೆ - ನಾಗಭೂಪನ ಅರಸಿ (ಕವಯಿತ್ರಿ, ೧೯೬೫)

ಸರ್ವನಾಶದ ಮದ್ದೆ ಆಶಾರಣ ಮೂಡಿದುದನ್ನು ಬನದಂಬಿಕೆ ಕಂಡಳು. ಜಿನಮತಸ್ಸರು ನಾಶವಾಗಿ, ಜಿನಮಂದಿರಗಳು ಹಾಳಾಗಿ ಹಿಂಡೂ ಧರ್ಮವಳಿದು ಸರ್ವನಾಶವಾದ ಮಹಮೃದೀಯರ ಧಾಳಿಗಳಿಂದಾದ ಮಹಾದ್ರೋಹಗಳ ಮದ್ದದಲ್ಲಿಯೇ ಜಿನಧರ್ಮ ಮತ್ತೆ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಜೀವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತೆ ಬೆಳಗುತ್ತವೆ. ಜ್ಯೇಂದ್ರ ಮತ್ತೆ ಗರಿಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಾಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಕನೆನು ಕಂಡ ಭಾವಕಿ - ಕಂಡಕನನು - ನನನಾಗಲು ತನ್ನ ಮಹಾತ್ಮಾಗಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತನ್ನ ಸಮಸ್ತ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದಾನಮಾಡಿ ಮುಳುಗುಂದದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಾಥ ಬಸದಿಯನ್ನು ಪ್ರನಿಸಿದ್ದಳು.

ಶಾಸನವಾಣಿ ಅವಳ ದೈಯರ್ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.^೧

“ದುರುಳಿಮತಿ ತುರುಕರು ಬಂದುಆರುಹನ ಆಲಯವ ಹೊಕ್ಕು ಕಡಿಸಲಾ ಮತ್ತು ದೊರೆ ನಾಗಭೂಪನ ಅರಸಿ ನಿರುತ್ತಿದೆ ನೆಗಿಂದಳು ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣವನು : ಮತ್ತು ಆ ಬನದಂಬಿಕೆ ಶೀಲಗುಣಸಂಪನ್ಮೂಲಿಸಿದರೂ ಶ್ರೀ ಆದಿಪರಮೇಶ್ವರರಂಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ ಮಾಡಿಸಿದಳು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಾಲಯಗಳ ಹೊಯ್ಲಯಾಗಿ, ಸಾವಿರಾರುಮಂದಿ ಜ್ಯೇಂದ್ರನರ ಸಾವಾಗಿ, ಸರ್ವನಾಶನಡಿದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತೆ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣೋ ತವ ಪುನಃ ಏಗ್ರಹಿಸುವನ್ನು, ಏಪ್ರೇ ಕಡಿಮೆಯೆಂದರೂ ಬಿದಾರುಸಾವಿರ ಜ್ಯೇಂದ್ರನನ್ನು, ಪುರೋಹಿತ ವರ್ಗವನ್ನು (ಇಂದ್ರರು) ಪಟ್ಟಾಬಾಯರುಗಳು ಮತ್ತು ಮುನಿಗಳು, ಆಯಿಕೆಯಿರನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೂಡಿಸಿ ಬಂದು ವಾರದವರೆಗೆ ಪ್ರಾಜಾಕಾರ್ಯ, ಅನ್ನದಾನ, ಕಡುವಿಂದ ದಾನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಹೊಸೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರಾಣ, ಮಾನ ಸ್ವಸ್ತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಬನದಂಬಿಕೆ ಹೊತ್ತು ಕಾಯರ್ ನಿರ್ವಹಿಸಿದಳು. ಆಕೆ ಸೇನಚೋಽವ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಮನತನದವರು. ಬಹುಶಃ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನಗರಾಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪದೆದು ಈ ಮಹತ್ವಾಯರ್ ನಿರ್ವಹಿಸಿದಳು. ಅವಳ ಪತಿ ನಾಗಭೂಪನ. ಹೆಂಡತಿ ಸುರಿಸಿದ ಧನವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟೆಗೆ ಇತನು. ಶಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರು ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಬಹುದು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬಸದಿ ಒಟ್ಟಿಪ್ಪುದು ಕಷ್ಟ. ಆಕೆ ರಚಿಸಿದ ದಂಡಕ ಹೀಗಿದೆ :-

ಅದಿದೇವನ ಪುನಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದಾಗ - ಹೃದಯತುಂಬಿ ಆನಂದ ಬಾಷ್ಟ ಸುರಿಸುತ್ತ ಸ್ವತಃ ಆಕೆಯೇ ಹಾಡಿರಬಹುದಾದ ದಂಡಕವಿದು :

ಅದಿನಾಧನೇ ರವಿ

ಶ್ರೀಮನ್ಮತ್ಸ್ಕು ಮುಹಾಬ್ದಿಪರ್ವನ ರವಿ

ದುಮಾರ್ಗ ಕುಮಿಧಾ ರವಿ

ಮೋಷಾಪ್ರಸಾದಪರ್ವತ ಸೋಕಣಾರವಿ

ಪಾಂಪಾಂಧಾರೋ ರವಿ

ಸದ್ಗಮಾಂಜಿಂದಕ್ಕಿರು ರವಿ

ಸರ್ವಸ್ವನೇತ್ರಾ ರವಿ

१. S.I.I. No. 716, ಚಂದ್ರನಾಥನ ಬಸದಿ, ಮುಳಗುಂದ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ ದಿನ ೨೯-೮-೧೯೬೫.

ಸತತಂ ಭವ್ಯತರ ರಕ್ಷಣಾಲ್ಕೃತಿ ಕೃಪೆಯಿಂ
ಶ್ರೀ ಅದಿನಾಥೋ ರವಿ

ಕವನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಆಕೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಪಂಡಿತೆಯಲ್ಲ. ಅನುಭಾವ, ಸ್ವಂತ ಮಾಡಿದ ಅಂತರಣಾದ ತುಡಿತದಿಂದ ಆದ ನಾಥನೇ ರವಿ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಪ್ರತಿಮಾ ಧ್ವಂಸಿಗಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಾ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳ ಅಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಸಾಧಮ್ಯದ ಪತಾಕೆಯ ಹಾರಾಟ. ಶತ್ರುಗಳನ್ನೇ ಮಿಶ್ರ ರಾಗಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮೇರವಣಿಗೆ ಮಹಾಪೂಜಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಯಶಸ್ವಿ ಬನ ದಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಚಂದ್ರನಾಥನ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಾಥ ವಿಗ್ರಹದ ಎದುರು ನಿಂತು ಆದಿನಾಥನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾರಣ ಆದಿನಾಥ ಮಂದಿರ, ಚಂದ್ರನಾಥ ಮಂದಿರಗಳು ಎರಡನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಪ್ರಣಾ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದಳು. ಆಗ ಎರಡು ಕಡೆ ಶಾಸನ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿ ಜನಸುತ್ತಿಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿರಬಹುದು. ಆದಿನಾಥ ಜಿನಾಲಯದ ಕಂಬ ಹಾಳಾಗಿರಬಹುದು.

ಬನದಂಬಿಕ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿರಬಹುದು. ಆ ಮಹಾನಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಉಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆ ಶ್ರವಣಬೀಳಗೊಳಕ್ಕೆ ಯಾತ್ರೆ, ಬಂದು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಮಹಾದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ವಿಷಯ ಶ್ರವಣಬೀಳಗೊಳ ಶಾಸನ ಗಳಲ್ಲಿದೆ.

೩. ಶಾಸ್ತ್ರ ಏರ ರಾಣಿಯರು

ಅನುಪಂತಿಕ ಗುಣಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಹರಿದು ಬರುವ ರಕ್ತದ ಗುಣ, ಮಣಿನ ವಾಸನೆ, ಕುಲದ ಘಲ, ಬಿಂಕ, ತ್ಯಾಗ, ದಾನ, ಧೈಯ ಮುಂತಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಪುನರಾವರ್ತನೆ ರಘುವಂಶದ ಅರಸು ಮನೆತನದ ಗುತ್ತಿಗೆಯೇನಲ್ಲ.

ಕಾಳಿದಾಸನಂತರ ಮಹಾಕವಿ ವಾಣಿಯಿಂದ ರಘುವಂಶ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಯಿತು. ಮಹಾಕವಿಯೋಬ್ಬ ಶಾಸನವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮನೆತನ ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಇಂದೂ ಕೂಡ ಈ ಮನೆತನದ ಹೆಸರನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಹೊಂಬುಚ ಮತದ ಪೀಠಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ಅರಸು ಗದ್ದಿಗೆ ಅಳಿದರೂ ಪುರುಷ ಗದ್ದಿಗೆ ನ್ಯಾಯಿದಂಡಿಗೆ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದೆ. ರಾಜರನ್ನು ಏರಿಸಿದ ಧೈಯ ಶಾಹಸಗಳಿಂದ ಗುರುವಯ್ದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ದೇವೇಂದ್ರಸೀತೀ ಭಂತ್ವಾರಕರು ದೇಶ, ಕಾಲ, ಜಾತಿ, ಮತಗಳಿಗೆ ಅತಿಶ್ವಾದ ಧರ್ಮಚಕ್ರವನ್ನು ಬಾಲನೆಯಲ್ಲಿಬ್ಬು ಜನಶಾಸನಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರತಿಯೋಬ್ಬರನ್ನೂ ಆರ್ಥಿಕ ದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳಂತೆ ಶಾಸನಗಳ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮನೆತನದ ಏರ ರಾಣಿಯರ ನಾಮ ಮಾತ್ರ ಪರಿಚಯ ಪಡೆಯಬಹುದು. ರಕ್ತತೆಯಿಲ್ಲದ ಶಾಸನಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಾಳಾಗಿವೆ.

ಬಾನುಗಲ್ಲಿನ ಕದಂಬ ರಾಜ ಮನೆತನದ ವಿಳು ಬೀಳುಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರ ಮನೆತನದ ವಿಳು ಬೀಳುಗಳಂತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚೆದುಹೊಂಡಿವೆ. ಕದಂಬ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ ಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸ್ತು ಕೊಟ್ಟು ತರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಹಳ ಕಾಲ ದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.^೧

೧) ಚಟ್ಟಲದೇವಿ

ಚಟ್ಟಲದೇವಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ತೀಧನದಿಂದ ಪಂಚಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಆಕೆ ಯುವರಾಜಿಯಾಗಿ ಶಾಂತಳಿಗೆ ನಾಡನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬೀರದೇವ ಅಥವಾ ಏರ ಶಾಸ್ತ್ರರದೇವನ ಮಡದಿ.

“ನೂತನ ಸೌಭಾಗ್ಯತೆ ತನುಗುಣಮಂ ತಳೆದಳ ಕೌತುಕ ತನುಲತಿಕೆ ಯಿನ್ನ ಚಟ್ಟಲದೇವಿ”^೨

‘ಭುವನಸ್ತುತ, ರೋಹಿನಿ, ಜೀಳನಿ, ಸೀತಾ, ರೇವತಿ, ಚ ಪ್ರಭಾವತೀ ಶ್ಲೋಯನ್ತೇವಾತ್ತೇಯಾ ಸೇಯಂ ದೃಶ್ಯತೇ ವಿಮಳಗ್ರಂಥಃ’

೧. E.C.VII, No. 35, ಪಂಚಬಸದಿ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲು, ಹುಂಚ ಹೋಬಳಿ.

೨. E.C. VIII, No. 37, ಪಂಚಬಸದಿ, ತೋರಣ ಬಾಗಿಲಿನ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ಕಂಬ, ಹೊಂಬುಚ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಇವಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಶಕ್ತಿಪಡೆದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾವ ಸಂಸ್ಕರಕೆ ತರಣಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರರಾಣ ಸ್ತೀಯರು ಸಾಟಿಯಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಇತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ತೀಯರಾದ ಜೇಣಿನೀ, ಪ್ರಭಾವತಿಯರೊಂದಿಗೆ ಮೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅವಳ ಮತ್ತೊಂದು ಬಿರುದು “ಸರ್ವ ತುಕ್ಕಾಸರಸ್ತಿ”^{೧೦}

ಹಾಗೆಯೇ ಚಟ್ಟಲದೇವಿಗೆ ಸರ್ವಶುಕ್ಲ ಬಿರುದು ಸರಕಜವಾಗಿರುವುದು. ಕಾರಣ ಅವಳ ಮೈಬಣ್ಣ ಮುಖಿಕಾಂತಿ ಸರ್ವಶುಕ್ಲ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತೆ. ಪಂಚಬಸದಿಯ ಸೂಕ್ತ ಕೆತ್ತನೆ-ಜನಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರದ ನಯಗೆಲಸ ಕುಸುರಿಗೆಲಸ ಕಂಡಾಗ ಕಟ್ಟಿಸಿದವರ ರಸಿಕ ಮನೋಧರ್ಮ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಚಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಸುಂದರವಾದ ಆದರೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಕುಳಿತಿರುವ ಅಂಬಿಕಾ ಯಕ್ಷಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಮಾನವನೊಂದರೂ ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸರಸ್ವತಿಯ ಭಿನ್ನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಆದರ ಮುಖ ಶಾಂತಭಾವಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಅವಕ್ಕೆ ಅನಂದ - (ದರಹಸಿತ ವದನಾರವಿಂದ) ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬೇಳಾರು ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮಾದರಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಪಂಚಬಸದಿ ಕಟ್ಟುವಾಗ “ಸರ್ವಶುಕ್ಲ” ದೇವಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಶಿಲ್ಪಿ ವಿಗ್ರಹ ಕೆತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಕಾ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡುತ್ತೆ ಚಟ್ಟಲ ದೇವಿಯ ಸೊಂದರೂಪವನ್ನು ಭಾವಿಸಬಹುದು.

ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳು ಅವಳ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿವೆ. ರಾಜತಂತ್ರ ವಿಶಾರದಳು, ಧರ್ಮಾತ್ಮಳು, ಸೌಂದರ್ಯ ಲಿನಿಯಾದ ಚಟ್ಟಲದೇವಿ ವೀರ ಪ್ರಸೂತಿನಿ.

ಇಂದು ಪಂಚಬಸದಿ ಸ್ತುಲ್ಪ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಗುರುಗಳ ಸತತ ಪ್ರಯತ್ನ ದಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ವಿಜಯಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಕಾಮನೃಪನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಬಿಬ್ರಿ ಮಗಳು. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಜಗದೇವ, ಅವನ ತಮ್ಮ ಸಿಂಗಿದೇವ. ಇವರಿಬ್ಬರ ತಂಗಿ ಆಳಯಾದೇವಿ. (ಅದೇ ಶಾಸನದ ಅಥಾರ). ಆಳಯಾದೇವಿ ದರ್ಶನವಾಗಿತ್ತು, ಪ್ರಣಾಲೀ ಹಾರಿತೆ. ತನ್ನ ಸ್ತ್ರೀಧನದಿಂದ ಸೇತುವ್ರರದಲ್ಲಿ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಧರ್ಮಶೀಲಿ.

೨) ಆಳಯಾದೇವಿ

“ಅರೆಸಿಯರಾರ್ ಪ್ರಣಾಲೆಯಿರ್ ಈ ವಸುಮತಿಯೊಳು, ಬಂದೆ ಕಂಠ ದೊಳಿ ಸಮ್ಮಾಗ್ ದರ್ಶನ ಜ್ಞಾನ, ಬಾರಿತ್ತು ಗುಣಪ್ರಯುಕ್ತೆ”^{೧೧}

ಆಳಯಾದೇವಿ ನೂರಾರು ಮೂನಿನ ಜನಪ್ರತಿಮಂಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ದಾನ ನೀಡಿದಳು. ಇವಳ ಪಕ್ತಿ ಹೊನ್ನೆಯರನ್, ಮಗ ಜಯಕೇಶಿ.

ಕರ್ಕಿಂರಿಂ ನೆಯ ಪ್ರಮಾಧಿ ವರ್ಷ ಉತ್ತರಾಯಣ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯಂದು ಕುಲಗುರು ಭಾನುಕೀರ್ತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದೇವರ ಕಾಲಂಕಚ್ಚಿ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಚರು ಪೂಜೆ ನಿರ್ಮಿತಂ ಬಸದಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದರು.

ಆಳಯಾದೇವಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಈ ಜನಬಸದಿ ಮತ್ತು ಶಾವಿರಾರು ಸುವರ್ಣ ಪ್ರತಿಮಾ ದಾನಗಳು ಇವಳ ಹತ್ತಿರ ಬಂಧು ತೌಳವ ದೇವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಮಹಾ ದಾನಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರಬಹುದು.

ಮೊದಲ ಬಸುರಿ ತೌಳವದೇವಿ. ತನ್ನ ತಂದೆ ವಿಕ್ರಮ, ತಾಯಿ ಪದ್ಮಲ ದೇವಿಗೆ ತನ್ನ ಆಸೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಬಹುದು. ತಿವಭಕ್ತನಾದ ವಿಕ್ರಮ, ತಿವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಮಗಳ ಆಸೆ ಪೂರ್ವಿ ಮಾಡಿರಬಹುದು.

ತೈಲಪ ಶಾಸ್ತ್ರರ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷಾದೇವಿಯರ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಸಿಂಹ. ಇವನ ಹಂಡತಿ ಶ್ರೀ ವಿಜಯಾದೇವಿ. ಇವರ ಮಗ ಬಲ್ಲಾಳ-ಬಲ್ಲಾಳನ ಹಂಡತಿ ತೌಳವ ದೇವಿ ಆಧವ ತುಳುವಲದೇವಿ.

(ತುಳುವಲದೇವಿಯ ತಂದೆ ಗುತ್ತವಂತದ ವಿಕ್ರಮ, ತಂದೆಯ ತಂಗಿ ವಿಜಯಾದೇವಿಯನ್ನು ಸಿಂಹಸ್ನಾಪಾಲ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದನು).

೩) ಕೀರ್ತಿಯಚ್ಚೆ (ಶಾಸ್ತ್ರರ ರಾಜಮನೆತನದ ಸೇನಾನಿ - ಗಂಗೇ ಶತಮಾನ)

ಶಾಸ್ತ್ರ ತೇಜದಿಂದ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುವುದು ಗಂಡಸೊಬ್ಬನ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಸಹ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಹಂಗಸರೂ ಸಹ ಅಂತಹ ಮಹತ್ವಾರ್ಥ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕುದುರೆ ಏರಿ ಕುಳಿತು-ಲಾಂಡನ್ನು ದಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿ ಹಿಡಿದು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾ ಪಟ್ಟವರನೆ ತೈಲಿ

ಯಲ್ಲಿ ನಾರಸಿಂಹ ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ವರದು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತ ಹತ್ತು ಮಾರು ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅರಿಯ ದೇಹ ತುಂಡು ತುಂಡಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾರೆ ಸಿಂಹ ಕತ್ತಿ ನೋಡಲು ದೊಡ್ಡ ಬಾವಟಯಂತೆ ತೆಳುವಾಗಿ ಬಣುತ್ತವ ಹಗ್ಗಿ ದಂತಹ ಕತ್ತಿ, ಈ ಕತ್ತಿವರಸೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಏರೆ ಅಕ್ಕಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿ ದೇವಿ. ಹಿಂದಿನ ಜನಪದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತಳಾದ ಕೀರ್ತಿದೇವಿ ಇವಳೇ ಇರಬಹುದು?

“ಸ್ವಾಸ್ಥೀ ಮನ್ಯಹಾಮಂದಲೀಕ್ಕರ ಕೀರ್ತಿದೇವರ್ ಬನವಾಸಿ ಪನ್ನಿಬ್ರಾಹಿ ಶಿರಮಂ ಅಳ್ಳತ್ತಿರುವಳಿ ಅತನ ಪಿರಿಯ ಪಡವಳ ಕೀರ್ತಿಯಬ್ಜೆ ಹೈಯ್ಯಿಯ ಕೀರ್ತಯ..ನಂ”

ಮುಂದೆ ಬಹುಶಃ ಕೀರ್ತಿಯಬ್ಜೆಹಯರೂಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ವಿಜಯಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಜನಾಲಯ - ಏರ ಜನಾಲಯ ಕಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಪಡೆವಳ - ಸೇನಾ ನಾಯಕ. ಪಡೆವಳ - ಸೇನಾ ನಾಯಕ. ಈ ಕೀರ್ತಿದೇವನ ಹಿರಿಯ ಸೇನಾನಿ ಹಾಗೂ ಹಂಡತಿ.

ಕೀರ್ತಿದೇವಯನ್ನು ಜನಪದ ಗೀತೆಯ ಕವಿ ಕೈಕುಟ್ಟಿ ನೀರು ತೆಗೆಯುವವಳು. ಕಾಲ್ಪಿರಳು ಮುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟೇ ಎತ್ತುವವಳು ಎಂದು ಹೋಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವಳಿಗೆ “ಕರಾಟೆ” ಕರತ್ತಾಗಿ ವಿದ್ಯುಗೊತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು.

೭) ಬಾಚಲದೇವಿ (ಒಂನೇ ತತ್ವಮಾನ)

ಶಾಸ್ತರ ರಾಜಪುತ್ರಿ - ಗಂಗ ಮಾರಸಿಂಹನ ಪತ್ನಿ

ಏರ ರಸ ಮಡುಗಟ್ಟಿನಿಂತ ಸ್ತೀರೂಪವೇ ಬಾಚಲದೇವಿ. ಸಂಧಿ ಕಾಯ, ಬಾಕಚಕ್ಕತೆ ಮೃಗೊಂಡ ಪೆನ್ನ ರೂಪವೇ ಈ ಬಾಚಲದೇವಿ. ಪಂಡಾದೇವಿಯ ಮಗಳು. ಅಹಿನೆ - ಏರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ರುಖಿಸಿನವ ಇಬರಾಯ ವಿಡ್ಗಿ. ಆ ಅಹಿನಂ ವಿಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋರಾಡಿದ ಏರಪತ್ನಿ - ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆ ಶಾಸ್ತರ ವಂದರ ರಾಣ ಪಂಪಾದೇವಿ - ನನ್ನ ಶಾಸ್ತರನ ಪತ್ನಿ. ಅವಳ ಮಗಳು ಬಾಚಲದೇವಿ. ಪಂಪಾದೇವಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಿಕೆ ಬಾಚಲದೇವಿ ವ್ರತಿಜ್ಞಿ

ಂ. E.C.VIII, No. 470, ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಲ್ಲು, ಕುಂಟಗಳ ಗ್ರಾಮ, ಸೋರಬ ತಾಲ್ಲೂಕು.

ಮಾಡಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಣ ಬಸದಿಯನ್ನು ಹೊಂಬುಚ ದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಈಗ ಆ ಬಸದಿ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಪಂಚಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಶಾಸನವಿದೆ.

ಶಾಸನಕಾರ ಸುಂದರ ಕನ್ನಿಕೆಯ ದೇಹ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆತ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮನದುಂಬಿ ಹಾಡಿ ಹೋಗಳಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಸ್ತರ ಮನಸೆನದೆ ಚೆಲುವು ಪದ್ಧಾವತಿ ವರಪ್ರಸಾದ. ಆದರೆ ಇವಳ ರೂಪು ಪದ್ಧಾವತಿಯ ವಡಿಯಚ್ಚು^೩. ಪದ್ಧಾವತಿ ಕೈಗೊಂಡ ಮಾನವ ರೂಪವೇ ಬಾಳಲದೇವಿ. ಪ್ರಾಣ ಸ್ತೀಯರು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾರಿಯರ ರೂಪು ಇವಳಿಗೆ ಸಾಂಪಿಯಲ್ಲ. ಇವಳು ಮದಾಲಸೆ, ವಿದ್ಯುಲ್ಲತೆ, ಚರಿತ್ರ, ಪವತ್ರ, ತೀಲದ ಪೂಣ್ಯ, ಎಷ್ಟು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹೋಗಳಿದರೂ ಪೂರ್ಣವರ್ಣಸಲಾರದ ಸೌಂದರ್ಯರಾಣ.

ಬಾಚಲದೇವಿ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಉರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಸದಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಆ ಬಸದಿ ಹಾಳಾಗಿ ಅವಳ ಶಾಸನ ಮಾತ್ರ, ಉಳಿದಿದೆ.

ಮದುವೆಯಾಗಿ ಪತಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಏರಪತ್ನಿಯ ಧೀಮಂತ ವೇಕೆತಪನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಾಸನವಿದು. ಭೂಜಬಲಿ ಪೆಮಾಡಿ ದೇವನ ಹಂಡತಿ ಗಂಗಮಹಾದೇವಿ ಅಥವ ಪಟ್ಟಮಹಾದೇವಿ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಗಂಡು ಮುಕ್ತಳು ಮಾರಸಿಂಹ ಮತ್ತು ಗೊಟ್ಟಿಗೆ. ಮಾರಸಿಂಹನ ಹಂಡತಿ ಬಾಚಲದೇವಿ ಶಾಸ್ತರ ಕನ್ನೆ.

“ಈ ಕತುರಂಬುಧವೇಷ್ಟತ ಭೂಜಕ್ರದ ಸತಿಯರೆನ್ನಲಾದಕಡ ಏನೋ ಬಾಚಲದೇವಿಗೆ ಸಮನೆ? ಕಾಮ ಮದೇಭಾಮಿನಿ, ಸದ್ಭವತಿ, ದಾಸಗುಣಭಾಷಣ, ದಾಸ ವಿನೋದಿನಿ ದಾಸ ಚಿನ್ನಾಮಣ ದಾಸ ಕಲ್ಪಲತೆ”

ಇಂತಹ ದಾಸ ಗುಣ ಸಂಪನ್ನೆಯಾದರೂ ರಣರಂಗ ಕಲಿ. ಮಹಾಭಯಂಕರ ರಣಕೋಲಾಹಲ ನಿರತೆ. ಸೇನಾನಿಯ ಪತ್ನಿ ಸಹಜ ಸೇನಾನಿ.

೧. E.C. VIII, No. 47, ಪಂಚಬಸದಿಯ ಮುಂದೆ ತೋರಣ ಬಾಗಿಲಿನ ಉತ್ತರದ ಕಡೆ ಕಂಬ.

೨. E.C. VIII, No. 67 ತತ್ವಾರನ ಉಂಬಳ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ದೊರತ ಗಂಗಶಾಸನ, ಪುರಲೇಖಣ್ಣ ಅಲಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮ, ಹೊಂಬುಚದ ಬಳಿ.

“ಎರಗದ ಅರಾತ ಭೂಭೂಜರನ್ ಅಜಯೋಽ ಅಂಚಿಸಿ ತನ್ನ ಆ
ನಿಜಾಂಶಿಗಳಿಗೆ ರಿಗುತ್ತಪ್ಪ ದವ್ಯಾದ ಪ್ರೋದಪ್ರು”

“.....ಭಾಗ್ಯ ಭರಮರಿ ಬಾಚಲದೇವಿ
ಗೋಪ್ಯಗುಂ.....ಅರಿಬಿರುದಪಾತ್ರ, ಜಗದ (೬).....
ಧರೆಗೆಲ್ಲಂ ನಿನೆ ರಾಯ ಜಗದ.....
ನಾದೀಧರೆಗೆಲ್ಲಂ ಎನ್ನ ಸಿರಿದಾದರದಿಂದತ್ತಿ
ಪಾತ್ರ, ಜಗದಕ್ಕಿ.....

ಓದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪಂಪ ಭಾರತದ ಏರರ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಶಂಸಾ ಭಾವಣಾದಂತೆ
ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ವಿಯು, ರಣರಂಗ ಸಾಹಸ, ಅರಿಮುದ್ರನ ದರ್ಶನ, ಅಟ್ಟ
ಹಾಸ ಮಿಡಿ ಮಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರ, ಜಗದಕ್ಕಿಯಾವ ರೀತಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ
ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೋ.

“ಅಳಿನಾಟ್” ಕ್ಷಾದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದನಾಟ್, ರಂಗದ ಮೇಲೆ
ಮುಖುಗಳನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛಿಯಾಗಿ ಹರಡಿರಲು ಮುಖುಗಳನ್ನು ತುಳಿಯದಂತೆ,
ಕಾರಿನ ಹಬ್ಬಿರಳುಗಳ ಮೇಲೆ ದೇಹದ ಭಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಂಡು
ಮಾಡುವ ಅನಾಧ್ಯ ಕಸುವಿನ ನಾಟ್ಯವದು. ಬಾಜಲದೇವಿ ಇಂತಹ ನಾಟ್ಯವಾಡು
ತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾ ಮೇಧಾವಿ, ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕಲಿತನವನ್ನು, ಮೇರಿಯುತ್ತಿ
ದ್ದುದರಿಂದ “ರಣರಂಗ ಜಗದಕ್ಕೆ” ಬಿರುದು ಪಡೆದಿದ್ದಳು. ಅಸದೃ
ವೃಷಿದರಜನೆ ಮತ್ತು ಅಸಾಧಾರಣ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಅವಶ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣ
ಗಳಾಗಿದ್ದುವು.

ಸಂಧಿಕಾರ್ಯ ವಿಚಕ್ಷನೆ ಅನವರತ ಕಲ್ಯಾಣಾಭ್ಯಾದಯೆ “ಸದಾ ಪ್ರಜಾಭಿ
ವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆ ಧನವನ್ನು ಗುಡಿ,
ಗೋಪ್ಯರ, ಕರೆ, ಕಟ್ಟಿ, ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಾಲಿ, ಮರ, ಅನ್ನಸತ್ರ, ಸೈನಿಕರ ತಂಗು
ದಣಿ, ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ತಂಗುದಣಿ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ವಿನಿ
ಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

“ಸಹಸ್ರಫಲ ಭೋಗಭಾಗಿನೀ, ಲಲಿತಕರಣಾಂಗಹಿತ ಭಾವ ಪ್ರಯೋ
ಗಿನೀ, ಭುಜಬಳಗಂಗಭೂಪಾಳ ವಿಶಾಳ ಪಕ್ಷಪಾಳ ನಿವಾಸಿನೀ, ನೃತ್ಯ ವಿದ್ಯಾ
ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಭೂತ ನಿಮ್ಮಾಳ ಯಶೋವಿಭಾಸಿನಿ, ಸ್ನಾನಪಾತ್ರ, ಮುಖ (ಮುವಿ
ವಿಷೆ), ಪ್ರತಿಪಕ್ಷಗಾಯಕಾಗಾನ ಮಾನವರವಿಂದನೆ, ಅನವರತ ದಾನ ಜನಿತ
ವಿಖುಧಜನ ಹಷಣ ಚತುರ ವಿದ್ಯಾವಿನೋದೆ.

ಕ್ಷಮಾರಿಕಾಮೋದೆ, ಅರಿಬಿರುದ ಪಾತ್ರ, ಜಗದಕ್ಕೆ

ಜನಗಸ್ಮೋದಕ ಪದಿತ್ತೀ ಕೃತ ವಿನಿಷ್ಠ ನೀಳಕುಂತಕ್ಕೆ”

“ಅವನಯೋಽ ಪಡೆವಳತೆ, ಪಡೆದೊಡವ ದಾನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ, ಒಡಲು

ವಿಶೇಷ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೆ”

ಒಂದೊಂದು ಬಿರುದನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೂ ಸಾಕು ಶ್ರುತಿ ಮಾಡಿದ
ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಿಡಿತದಿಂದ ಮೂಡುವ ತರಂಗದಂತಹ ತರಂಗ ಸ್ವಂದನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
ಮೂಡುವುದು. ತನಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗದ ಶತ್ರುರಾಜರನ್ನು ಯುದ್ಧ
ರಂಗದಲ್ಲಿ-ಏಕಾಂಗ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಗೆದ್ದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಎಳಿತಂದು ತುಂಬಿದ
ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಧ್ಯ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕೆಷ್ಟೆ ಅವಳಿದಾಗಿತ್ತು.
ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕ್ಯಾಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಕ್ತಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾ ಅಳೆ ನಾಟ್ಯ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾಸಾಹಸ-ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾದಾಡು
ತ್ತಿದ್ದ ಪಟ್ಟಿಭಟಾಗುಣ.

ಆದರೆ ತಾಂತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಚಕ್ಷತೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳಿತ್ತಿದ್ದ
ದಕ್ಷನಾಯಕ, ಕುಶಲ ಕರು ಪ್ರೋಷಕಿ. “ಬಾರಿಸಲ್ ಬಲ್ಲೋಂಗೆ ಬಿಲ್ ಒಂದು
ಮೇಣ್ಣ ಬೀಳಿಯೋಂದು” ಎಂಬ ವಿಕಲಪ್ಪನ ನುಡಿಯಂತೆ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ
ಅವಳನ್ನು ಮೇರಿಸಿದವರಿರಲಿಲ್ಲ.

“ಲಲಿತ ಕರಣಾಂಗಹಿತ ಭಾವಪ್ರಯೋಗಿನೀ”

ಎಂತಹ ಸ್ಥಾತ್ಮಿಕಾಯಕಿ ಅವಳು ಲಲಿತ ಕರಣ ನಾಟ್ಯದ ಸೂರೆಂಬು
ಕರಣ, ನೃತ್ಯ, ನಾಟಕ ಗಾನ, ವಾದ್ಯ, ವಾದನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಾ
ನರ್ತಕಿ.

“ನೃತ್ಯ ವಿದ್ವಾಪ್ರಭಾವ ಪ್ರಭೂತ ನಿಮ್ಮಾಳ ಯಶೋ(ವಿಭಾಸಿನಿ) -
ವಿಭಾಸಿನಿ” - ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಿರುದಲ್ಲ. ನೃತ್ಯದ ಸೂಕ್ತಾ ತಿಸೂಕ್ತಾ ತಂತ್ರ
- ಮಾಜಾರಲ ತಂತ್ರ, ಮರ್ಕಾಟ ತಂತ್ರ, - ಅಳೆ ನಾಟ್ಯ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ
ನಿಪುಣ. ಅಳೆ ನಾಟ್ಯ ತಿಳಿದಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ರಣಕೇಳಿಯಾಡು
ತ್ತಿದ್ದಳು.

“ಸ್ನಾನಪಾತ್ರ, ಮುಖಮಂಬಿವೀಣೆ” ಯಾವ ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಯಾವ
ಪಾತ್ರ, ಯಾವ ಸನ್ನಿಹಿತ, ಯಾವ ವಾದ್ಯ, ವಾದನವಾಗಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುವ,
ಮಾಡುವ ಬಾಜಸುವ - ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ ನಟನನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಸಾಮರ್ಪ್ಯ ಪಡೆದವರು.